

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

En stor stark, tack!

En studie om Alkoholagens tillämpning ur ett Rättsociologiskt perspektiv

Socionomprogrammet

C-uppsats, höstterminen 2008

Författare: Eva Andersson

Ulrika Claësson

Handledare: Helena Johansson

Förord

Vi vill börja med att tacka Pernilla Gillvard på RUS-projektet för uppdraget. Pernilla har också varit till stor hjälp med förberedelsearbetet och genomförandet av testet. Louise Andersson har ritat fina bilder. Maria Claësson har varit vår ambulerande datorsupport. Tack skall ni ha. Sist men inte minst vill vi tacka vår handledare Helena Johansson som har litat på vår förmåga, utmanat oss och funnits tillhands när vi har behövt henne under uppsatsarbetets gång.

TACK ALLIHOP!

**Eva Andersson
Ulrika Claësson**

ABSTRACT

Titel: "En stor stark, tack!" En studie om Alkohollagens tillämpning ur ett rättssociologiskt perspektiv.

Författare: Eva Andersson och Ulrika Claësson

Handledare: Helena Johansson

Datum: höstterminen 2008

Syfte:

Uppsatsens syfte är dels att undersöka hur alkohollagen tillämpas på krogar i centrala Göteborg vad gäller legitimationskontroll vid servering till unga. Ett annat syfte är att studera domsluten för brott mot Alkohollagen vad gäller servering av alkohol till underåriga för att se om lagstiftningens intentioner efterlevs. Utifrån dessa två studier presenteras de diskurser som kan utläsas kring servering av alkohol till unga utifrån rättskällor och andra texter vi analyserat.

Metod:

Uppsatsen använder sig av olika metoder för de olika studierna, vilket innebär att vi genomfört 100 provköp för att undersöka i vilken utsträckning serveringspersonalen efterfrågar legitimation vid ölförsäljning till unga. Dels en studie av domar för att utläsa hur alkohollagen åberopas i domslut. Vidare analyserades diskurser fram kring servering av alkohol till unga. Uppsatsen undersöker såväl gällande rättsregler som förarbeten och domar.

Teori:

Uppsatsens resultat analyseras ur ett rättssociologiskt perspektiv. Rättsreglernas utgångspunkt är att skydda unga från en tidig alkoholdebut, samhället skall via exempelvis tillståndsmyndigheter och domstolar tillse att detta syfte uppnås. Normer och värderingar kring unga och alkohol är under förändring varpå rättssociologisk teori kan användas för att besvara frågan om lagens intentioner uppnås genom den tillämpning som råder idag.

Resultat:

Resultatet visar på att serveringspersonalen begär legitimation i låg utsträckning. De domar vi granskat har återknutit till lagstiftningen och lever upp till gällande rättsregler. Domarna är få och resultaten visar att det inte blir speciellt kännbara påföljder för serveringspersonal som serverar alkohol till unga ens vid de tillfällen då dessa lagförs.

Analys:

En anledning till att unga i så hög utsträckning serveras utan att de behöver uppvisa legitimation kan bero på att "risken" för att utsättas för tillsyn och att lagföras för dessa brott bedöms som ringa. Att antalet utskänkningstillstånd ökat och därmed konkurrensen mellan krogarna kan innebära att serveringspersonalen måste vara mindre laglydiga för att krogen skall överleva i konkurrensen och då alkoholen utgör en stor inkomstkälla för krogarna.

Nyckelord: ungdom, alkoholpolitik, alkohollagen, ansvarsfull alkoholserving

Förkortningar som används i uppsatsen

AF	Alkoholförordningen 1994:2046
AL	Alkohollagen SFS 1994:1738
APK	Alkoholpolitiska kommissionen
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir. 2007:127	Översyn av alkohollagen
EG	Europeiska gemenskapen
EU	Europeiska unionen
fhi	Statens folkhälsoinstitut
LHD	Lagen om handel med drycker SFS 1977:293
LTD	Lagen om tillverkning av drycker 1977:292
MHF	Motorförarnas Helnykterhets Förbund
N.N.	av latinets <i>Nomen nescio</i> , ”jag känner ej namnet”
RUS	Restauranger Utveckling Samarbete
prop	Propositioner. Regeringens lagförslag till riksdagen.
prop 1976/77:108	Om alkoholpolitiken
prop 1994/95:89	Förslag till alkohollag
prop 2005/06:30	Nationella alkohol- och narkotikahandlingsplaner
RÅ	Riksåklagaremyndigheten
SFS 1996:614	Förordning med instruktion för Folkhälsoinstitutet
SFS 2000:383	Tillkännagivande av avtal mellan Systembolaget Aktiebolag och staten
SIS	Swedish Standards Institute
SoRAD	Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning
STAD	Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem
SOU	Statens offentliga utredningar. Slutsatser och förslag.
SOU 1993:50	Serveringsbestämmelser. Delbetänkande av Alkoholpolitiska kommissionen
SOU 1994:24	Svensk alkoholpolitik-en strategi för framtiden. Huvudbetänkande av Alkoholpolitiska kommissionen
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
WHO	World Health Organization

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
1.1 Inledning	1
1.2 Syfte och problemfrågeställningar	1
1.3 Frågeställningar.....	2
1.4 Uppsatsens disposition.....	2
1.5 Avgränsningar.....	2
1.6 Förförståelse.....	2
2. Bakgrund	4
2.1 Bakgrund till svensk alkoholpolitik	4
2.2 Alkohollagen.....	5
2.3 RUS-projektet	8
2.4 Ansvarsfull alkoholserving	8
2.5 Serveringstillstånd.....	9
2.6 Tillsyn	10
3. Tidigare forskning	11
4. Teoretiska perspektiv	14
5. Metoder	16
5.1 Studie 1	16
5.1.1 Val av metod.....	16
5.1.2 Urval av ungdomar	16
5.1.3 Urval av restauranger.....	17
5.1.4 Testets genomförande	17
5.1.5 Bortfall och bortfallsanalys	18
5.2 Studie 2	18
5.2.1 Urval av domar	18
5.2.1.1 <i>Civilrätt</i>	18
5.2.1.2 <i>Förvaltningsrätt</i>	19
5.3 Studie 3	20
5.3.1 Diskurser.....	20
5.4 Reliabilitet, Validitet och generaliserbarhet.....	21
5.5 Etik och etiska dilemman.....	23
6. Resultat studie 1	24
7. Resultat av studie 2	26
8. Redovisning av resultat och analys -studie 3	30
9. Sammanfattande diskussion	38
Referenser	40
Bilagor	43

1. Introduktion

1.1 Inledning

Skandinavien har genom historien tillhört det s.k. brännvinsbältet. Mycket pekar på att vi nu går mot ett alltmer kontinentalt sätt att dricka alkohol. Ett exempel på kulturförändringar är att det anses mer acceptabelt att dricka alkohol en vardagskväll mot helgdrickandet som tidigare varit den rådande normen. Unga kvinnors alkoholdrickande ökar vilket kan ses som att kvinnor tar över mer traditionellt maskulina dryckesmönster. Även om det är mer accepterat idag så är det ändå mer skamfullt för en kvinna när det gått så långt att hon blivit beroende av, eller missbrukar alkohol. Mycket av alkoholdrickandet är av rekreationell art. Att träffas ute på krogen umgås, kanske äta en bit mat och dricka alkohol för att slappna av. När ungdomar dricker alkohol är det också ofta för att roa sig och glömma vardagen för en stund. Men det är också ett sätt att gå in i vuxenvärlden och att prova nya saker. Många av de sammanhang vi träffas i är starkt förknippade med alkoholdrickande (Abrahamsson, 1999). Alkoholen är en drog som kan leda till ett beroende som i sin tur kan leda till missbruksproblematik, det behöver dock inte göra det. Det finns psykologiska, sociala, neurologiska och biologiska orsaker till att alkoholen leder till beroende. Det är alltså väldigt individuellt beroende på om alkoholen leder till lidande eller nytta för individen. På en samhällsnivå leder alkoholens skadeverkningar till höga ekonomiska kostnader (Agerberg, 2004). De flesta som blir utsatta för våld är påverkade av alkohol. Även de som begår en våldshandling gör det oftast under påverkan av alkohol. Det har visat sig att goda vägar för att motverka skadligt alkoholdrickande kan vara att skjuta upp alkoholdebuten, begränsa tillgången på alkohol samt att ha relativt höga priser. Att vi i Sverige har en ordning där Systembolaget har monopol på att sälja alkohol och att kommunerna reglerar vilka och under vilka förutsättningar alkohol får serveras på restauranger är ett utslag av denna socialpolitik. Samtidigt står detta mot näringslivets intresse att kunna starta och livnära sig på restaurangrörelser. Lagstiftningen är mycket tydlig avseende alkohol och unga men även gällande reglering av servering. Men kommunerna är också intresserade av att ha restauranger för att få ett levande centrum och mötesplatser för människor. Arbetstillfällena är en annan viktig sak. Vi menar att det här finns en inbyggd motsättning som är intressant att studera. För att kunna säga något om nuläget blev vi intresserade av att titta på hur det är på krogarna avseende unga och alkohol. Vi undrade också om lagen följs och om den inte gör det funderade vi över förklaringar till detta. I takt med att utgivna serveringstillstånd ökar i Göteborg ökar också kraven på kontroll och kraven på enskilda individer ute på krogarna. Inom det sociala arbetet möter socionomer personer som drabbats av alkoholens skadeverkningar. Det är därför intressant att studera detta närmare. Unga människors inkörsport till alkohol är ofta på krogen varför detta också är intressant utifrån att arbeta förebyggande med dessa frågor.

1.2 Syfte och problemställningar

Uppsatsens övergripande syfte är att studera huruvida Alkohollagen efterlevs på ett antal krogar i Göteborg. Vidare att studera i vilken utsträckning lagföring sker av brott mot samma lags paragrafer samt att söka uttolka lagens intentioner. Ett huvudsyfte är också att analysera dessa resultat i relation till samhälleliga diskurser på området. Ett bakomliggande syfte blir då att ta reda på hur delar av Alkohollagen

efterföljs på krogar i centrala Göteborg. Ett annat syfte är att ta reda på om personer lagförs för att de olagligt har serverat alkohol till unga och om lagens intentioner går att se i dessa domar. När en bild av situationen ute på fältet kommit fram och fakta om vilket genomslag lagstiftningen har blir syftet att försöka tolka och förstå för att sedan försöka hitta förklaringar till de resultat vi får fram.

1.3 Frågeställningar

Syftet kan brytas ned i följande frågeställningar:

Begär personalen legitimation vid alkoholserving till unga på krogarna i centrala Göteborg ?

Vilket genomslag har lagstiftningens intentioner i domslut rörande krogar i centrala Göteborg?

Vilka diskurser hittar vi som kan förklara och få oss att förstå de resultat vi fått fram i studie ett och studie två?

1.4 Uppsatsens disposition

I uppsatsen beskrivs, efter att syfte och frågeställningarna redovisats ovan, en bakgrund som innehåller en rad rubriker som avser att sätta in läsaren i ämnet såsom svensk alkoholpolitik ur ett historiskt perspektiv och en beskrivning av alkohollagen. I bakgrunden beskrivs också det projekt vi har fått uppdraget ifrån och metoden de arbetar utifrån. En kort presentation görs av vad som avses med serveringstillstånd och tillsyn. Sedan beskriver vi i nästkommande kapitel den tidigare forskning vi har hittat och funnit relevant att redovisa. Uppsatsen består av tre studier vilka presenteras i metodkapitlet. Studie ett är en provköpsstudie, studie två en genomgång av domar och studie tre vår analys av hur det kan förklaras att det ser ut som det gör. Dessa tre studiers resultat redovisas sedan. Uppsatsen avslutas med en diskussion där vi gör reflektioner och även ger förslag på fortsatta forskningsämnen.

1.5 Avgränsningar

De avgränsningar vi, i samråd med RUS projekt , gjort vad gäller urval av restauranger är att de skall vara belägna i centrala Göteborg och företräde gavs för de krogar som ingått i tidigare provköpsstudier som genomförts av RUS-projektet. Detta redogörs för under punkten 5.1.3. Urval av returanger. När det gäller domarna har vi tittat på samtliga lagförda ärenden i Göteborg under perioden 2004-01-01 till och med 2008-10-21 enligt de urval som redogörs för under kapitel 5.2. Urval. Tillståndsmyndigheten utfärdar varningar och har mandat att dra in serveringstillstånd och det kan finnas serveringstillståndsinnehavare som accepterar detta utan att överklaga beslutet till Länsrätten vilket innebär att dessa inte finns med i vårt material.

1.6 Förförståelse

Förförståelsen har sin utgångspunkt i de tänkesätt forskaren bär med sig från tidigare erfarenheter. Att frigöra sig från de referensramar som ens tidigare erfarenheter bildar är omöjligt. Forskningsprocessen, särskilt den kvalitativa, konstrueras alltid utifrån värdemässiga och kunskapsmässig antaganden som den enskilde forskaren och forskningsmiljön bär på (Kvale, 1997). Båda författarna till denna uppsats har ett partipolitiskt engagemang vilket har inneburit att vi båda har fått anstränga oss för att

inta en forskarroll och inte låta de politiska åsikterna framträda i arbetet. Rollen som politiker innebär att ta ställning, argumentera för sin åsikt och komma med förslag på lösningar. Vi hoppas att vår medvetenhet om detta har inneburit att vi kunnat hantera problemet. Uppsatsförfattarna har också i tidigare yrkesutövning arbetat med ungdomar inom kommunal fritidsverksamhet, socialtjänst, behandlingsverksamhet och ungdomspsykiatri vilket innebär att vi är väl förtrogna med vilka konsekvenser alkoholkonsumtionen under ungdomsåren i värsta fall kan leda till. Detta innebär också att vi lätt förfasas över när vuxna inte tar, vad vi tycker, sitt ansvar gentemot ungdomar. Med ovanstående redovisning av vår förförståelse och medvetenhet om denna tycker vi oss kunna presentera ett forskningsarbete som inte färgats av enbart våra värderingar.

2. Bakgrund

2.1 Bakgrund till svensk alkoholpolitik

I september 2007 skickade Socialdepartementet ut ett pressmeddelande där det informerades att en översyn av alkohollagen skulle göras. Denna utredning skulle presenteras i december 2008 men utredningstiden har förlängts till februari 2009 (www.regeringen.se). Regeringens översyn av Alkohollagen är sannolikt ett försök att se hur lagen står sig i tider då förutsättningarna att reglera alkoholkonsumtionen från svenskt håll blivit svårare med helt andra förutsättningar än innan EU-inträdet. Den genom historien restriktiva alkoholpolitiken som tar en rad sociala hänsyn kan vara svår att bibehålla om det samtidigt finns ett system som värnar om fria marknadskrafter. Den svenska traditionen har varit att begränsa öppettider, ha åldersgränser och använda prissättning som ett verktyg att hålla nere alkoholkonsumtionen. Sveriges alkoholpolitik och alkohollag har arbetats om ett flertal gånger under de senaste decennierna. Från att inte ha så stora anspråk på att ha regleringar, till dagens alkoholpolitik med klara restriktioner som syftar till att skydda ungdomar och att hålla alkoholkonsumtionen nere. Vår svenska alkoholpolitik har en lång historia med bakgrund i att alkoholkonsumtionen under perioder varit mycket hög. Brännvinsmissbruket under 1700- och 1800-talen var mycket stort vilket ledde till omfattande sociala skador. Enligt källor beräknades den årliga brännvinskonsumtionen i mitten av 1800-talet till ca 46 liter brännvin per år och invånare. Redan år 1855 påbörjades ändringar som ledde till grundläggande förändringar av alkohollagstiftningen den s.k. Brännvinsreformen (Billum/Groth/Hammar, 1995). Det innebar att städerna lämnade över viss del av utskänkingen till speciella företag som kunde öppna folkrestauranger. Utskänkingställerna hade krav på sig att ha ändamålsenliga lokaler och servera mat i samband med alkoholservingen. Det var fortfarande städerna som reglerade och bestämde vilka som fick rätten att servera brännvin och begränsade antalet ställen och serveringstiderna på dessa. I samband med detta förbjöds s.k. husbehovsbränning. I slutet av 1800-talet växte nykterhetsrörelsen fram som en effekt av den starka ökningen av alkoholkonsumtionen i landet (Gustavsson, 2002). De ville ha ett förbud mot alkoholförsäljning och var mycket aktiva i att lägga fram förslag för att minska alkoholkonsumtionen. År 1922 anordnades en folkomröstning om detta förbud, vilket var den första folkomröstningen i Sverige. Det var med mycket små marginaler, 49 procent av de röstande var för och 51 procent emot ett totalförbud, som det inte infördes ett försäljningsförbud (Gustavsson, 2002). Anledningen till att omröstningen fick detta utslag trots en stark opinion för förbud tros bero på att läkaren Ivar Bratt hade ett förslag på införande av inköpsregistrering och införande av systembolag, det så kallade Brattsystemet (Billum/Groth/Hammar, 1995). Efter försök på olika platser i landet blev inköpsregistreringssystemet istället ett ransoneringssystem då den så kallade motboken infördes. Detta då inköpsregistreringssystemet inte fick den minskande effekt på alkoholförsäljningen som var tänkt. All framställning, import och partihandel av alkohol lades under samhällets kontroll. AB Vin & Spritcentralen grundades och gavs monopol på denna verksamhet. Kommunerna hade fortfarande sista ordet vad gällde serveringsställen för alkohol och reglerade fortsatt öppettider och hur mycket alkohol som fick serveras. Ett måltidstvång infördes. År 1955 tog systemet med motboken bort. Den s.k. Nykterhetsreformen kom och innebar en ny lagstiftning avseende försäljning av alkohol. Istället satsades på att ge nykterhetsorganisationer ekonomiskt stöd,

informationskampanjer och satsningar på att utveckla vården. När motbokssystemet fanns var alkoholen relativt billig, när den avskaffades höjdes alkoholkonsumtionen kraftigt på kort tid. För att motverka ökningen höjdes skatten på sprit kraftigt år 1956. Ett verktyg som användes under många år, och till viss del fortfarande, för att hålla nere konsumtionen av alkohol. En annan idé var att försöka få människor att dricka alkohol med lägre alkoholhalt. Därmed tilläts affärer att sälja mellanöl år 1965. År 1977 förbjöds detaljhandeln att sälja alkohol då alkoholkonsumtionen tvärtemot intentionen ökade kraftigt. Mellanölet blev också en efterfrågad dryck för ungdomar (Gustavsson, 2002). År 1974 lade den Alkoholpolitiska utredningen fram ett förslag på en omarbetad alkoholpolitik som bestod av fyra principer:

- *”Försäljningen av alkohol skall ske återhållsamt och sociala hänsyn skall tas främst som ett skydd för ungdomen*
- *Restriktionerna i alkoholhanteringen skall begränsas till sådana som av en bred allmänhet uppfattas som meningsfulla.*
- *Det privata vinstintresset skall så långt som möjligt begränsas.*
- *Konsumtionen skall minska genom begränsning av tillgängligheten.”*
(Handbok Alkohollagen: VI (3))

År 1977 beslutade riksdagen, med stor enighet, om ett brett alkoholpolitiskt program. Där framhölls insatser av socialpolitisk karaktär. Det skulle satsas på information och förebyggande arbete. Till grund låg de principer som den alkoholpolitiska utredningen lagt fram. 1995 infördes en ny alkohollag. I denna lag rättade Sverige sin lagstiftning till gällande Eu-regler. Detta innebar att regler för tillverkning och partihandelsmonopol hävdes. Även regleringar kring import och export av alkohol förändrades. Marknadskrafterna fick ett större utrymme. Ansvar för tillstånd och tillsyn övergick till kommunerna. Systembolagets monopol var och är en strategi för att hålla alkoholkonsumtionen nere genom att tillgängligheten inskränks. Detta är ett led i det sedan länge förankrade tanken att begränsa skadeverkningar av alkoholkonsumtionen (Billum/Groth/ Hammar, 1995).

2.2 Alkohollagen

Den lagstiftning som gäller för servering av alkohol idag heter Alkohollagen (SFS 1994:1738). Denna lag trädde i kraft den 1 januari 1996 och ersatte då två andra lagar, lagen om tillverkning av drycker, m.m. (LTD1977:292) och lagen om handel med drycker (LHD1977:293). Den nya lagen var anpassad efter krav från EU om fri rörlighet och konkurrens varför monopolen för att importera, export och tillverka vin och starköl förändrades. Alkohollagen kompletterades med alkoholförordningen (1994:2046) och förordningen (1996:614) med instruktion för Statens folkhälsoinstitut. Ansvarsfördelningen för alkoholserving förändrades i och med införandet av Alkohollagen. Det inrättades en central alkoholinspektion med uppgift att sköta den nationella tillsynen av efterlevnaden av alkohollagen. Inom varje län har Länsstyrelsen ett övergripande ansvar för tillsynen och kommunen sköter

tillståndsprövningen för alkoholserving på lokal nivå och ansvarar tillsammans med andra myndigheter för tillsynen, vilket vi redogör för i Kap 2:5 Serveringstillstånd och 2.6 Tillsyn. Kommunerna tog i och med den nya lagen över ansvaret för serveringstillstånden från länsstyrelserna. Alkoholinspektionen avvecklades den 1 juli 2001 då deras arbetsuppgifter fördes över till Statens folkhälsoinstitut (fhi). Reglerna om förbud för den som inte följer serveringsreglerna förstärktes så att förbudstiden förlängdes från sex till tolv månader. För att inte diskriminera utländska alkoholvaror upprättade Svenska staten och Systembolaget AB ett avtal (SFS 2000:383, Tillkännagivande av avtal mellan Systembolaget Aktiebolag och staten).

Alkohollagen består av tolv kapitel med olika innehåll enligt följande: Kap ett innehåller definitioner om vad alkohol är, i andra kapitlet beskrivs reglerna för tillverkningstillstånd och tredje kapitlet innehåller de allmänna bestämmelserna för all slags försäljning inklusive servering. Alkohollagens fjärde kapitel innehåller reglerna för partihandel och marknadsföring, femte kapitlet beskriver Systembolagets detaljhandel för alkoholdrycker. Det sjätte kapitlet reglerar serveringstillstånd för alkoholdrycker. I sjunde kapitlet återfinns regler för tillstånd, upphörande av tillstånd, återkallelse och varning. Åttonde kapitlet handlar om tillsynen och i nionde kapitlet redogörs för överklagande, verkställbarhet, överklagningsinstans, rätt att överklaga och prövningstillstånd. Tionde kapitlet straffbestämmelser, elfte kapitlet innehåller regler för förverkande av alkohol som varit föremål för brott och tolfte kapitlet redogör för det dataregister som Statens folkhälsoinstitut för över tillståndshavare och sökande av tillstånd. I denna uppsats är det främst 6 kap. 3 §, 7 kap. 10 §, 7 kap. 19 § och 7 kap. 20 § som berörs då dessa paragrafer rör de område uppsatsen beskriver. I arbetet används även förarbeten till lagarna i syfte att ta fram lagens intentioner.

I Alkohollagen är reglerna för servering tydliga: Alkoholdrycker får inte överlämnas vid misstanke om att drycken är ämnad att olovligt lämnas till någon annan. Det är den som serverar alkoholdrycken som skall förvissa sig om att mottagaren har uppnått lagstadgad ålder. Vid tvekan om kundens ålder skall legitimation begäras. Vägrar kunden att lämna legitimation skall ingen servering ske. *”Vid detaljhandel med eller servering av alkoholdrycker bör, om en köparens ålder inte är känd och den kan antas understiga 25 år, krävas att köparen legitimerar sig med en legitimation som är godkänd enligt Svensk industristandard, dvs. en SIS-godkänd legitimation”* (Gustavsson, 2002). Vi noterar dock att det i lagtexten skrivs bör och inte skall legitimation krävas.

Lagstiftarna har varit tydliga i vilket ansvar som åligger den som ansvarar för alkoholserving. *”På serveringsställe där serveringstillstånd gäller skall tillståndshavaren eller av honom utsedd serveringsansvarig person utöva tillsyn över serveringen och vara närvarande under hela serveringstiden. Den som är serveringsansvarig skall med hänsyn till sina egenskaper och övriga omständigheter vara lämplig för uppgiften”*. Det åligger tillståndshavaren att den serveringsansvarige har tillräcklig kunskap i alkohollagstiftningen, är lämpad för arbetet och medveten om sitt ansvar. Serveringspersonalen måste därför känna till sitt ansvar enligt alkohollagen liksom vad som stadgas om åldersgränser och överservering på serveringsställen (<http://zeteo.nj.se.ezproxy.ub.gu.se/pp/template.htm?jsessionid=C7387D6CE66EC122E523ED157668D497?view=main>).

Som vi påpekat inledningsvis, och kommer att återkomma till i denna uppsats, har skyddet av unga länge varit manifesterat i den svenska alkoholpolitiken. Så även i förarbetet inför den gällande Alkohollagen. I bakgrunden till det kommittédirektiv som utfärdades för en Alkoholpolitisk kommission, Dir.1991:124, angavs att ett regelsystem måste omgärda hanteringen av alkoholdrycker för att begränsa alkoholens skadeverkningar. En av delarna i detta var en reglerad servering av alkohol på restauranger i syfte att; *”den skall ske återhållsamt, under kontrollerade former och med socialt ansvar. Social hänsyn skall tas framför allt för att skydda ungdomar”* (SOU 1993:50). I Alkoholpolitiska kommissionens huvudbetänkande, Svensk alkoholpolitik- en strategi för framtiden (SOU 1994:24) betonas följande; *”Skyddet för ungdomen skall vara starkt. Missbruk av alkohol är ett av våra största sociala problem och skadorna är av en sådan betydelse att samhället måste sträva efter att förebygga dem”* och *”Omtanken om ungdomen löper som en röd tråd genom den svenska alkoholpolitiken. Såväl lagstiftningen som samhällets övriga stödinsatser är utformade i syfte att utgöra ett skydd för främst ungdomen”*. Från Förslag till alkohollag (SOU 1994/95:89) har vi hämtat följande citat som vi anser visar inställningen till hur alkoholserveringen skall utföras;

”En målsättning är att eftersträva ordning, nykterhet och trevnad på serveringsställen och undvika olägenheter i nykterhetshänseende”.

”I princip skall servering av alkoholdrycker endast förekomma på restauranger”.

”All servering av alkoholdrycker kräver i princip tillstånd”.

”Vid all alkoholservering skall finnas en föreståndare som övervakar att serveringen bedrivs i enlighet med lagens bestämmelser. För föreståndare skall finnas erforderligt antal ersättare. Föreståndare och ersättare genomgår i princip samma lämplighetsprövning som tillståndshavare och skall vara godkända av länsstyrelsen”.

”Tillståndsmyndigheten får i serveringstillståndet meddela de föreskrifter som behövs. Ombyggnad av serveringsställe och inrättande av drinkbar kräver särskilt tillstånd”.

”Restauranggäst får inte uppmanas till inköp av alkoholdryck. Alkoholdryck får inte heller medföras till eller från restaurang med serveringstillstånd”.

”Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet säljer alkoholdrycker utan tillstånd döms för olovlig försäljning av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst två år. Är brottet grovt döms till fängelse i högst fyra år”

”Vid försäljning eller servering av alkoholdrycker till någon som kan antas inte ha uppnått föreskriven ålder eller är märkbart påverkad av berusningsmedel döms för olovlig dryckeshantering till böter eller fängelse i högst sex månader”(Prop1994/9 5:89.)

2.3 RUS-projektet

Restauranger i samverkan är ett projekt i Göteborg som drivs av Göteborgs stads sociala resursenhet i samarbete med polisen och restaurangnäringen. Projektet är delvis finansierat med medel från Länsstyrelsen i Västra Götaland (Bergman & Reis, 2004).

RUS-projektet har som huvudsyfte att arbeta förebyggande mot våld och skador. De arbetar med tre områden; narkotika på krogen, att motverka överservering och unga på krogen. I denna studie kommer vi att fokusera på det sistnämnda området. Ett av projektets delmål är att arbeta för att minska serveringen till minderåriga. Detta då det visat sig att en framkomlig väg att minska negativa konsekvenser av ungas alkoholdrickande är att begränsa tillgängligheten.

Projektet har varit igång sedan 2002 och arbetar med en evidensbaserad metod som heter Ansvarsfull alkoholserving. Denna går bl.a. ut på att utbilda serveringspersonal och krögare i Alkohollagen, konflikthantering och alkoholens effekter både utifrån individen och utifrån ett samhällsperspektiv (Lindewald, 2006).

Ansvarsfull alkoholserving är en bred satsning på olika nivåer och kan, om den fått fäste, bli en naturlig del i det målinriktade och strukturerade arbetet att motverka våld på krogen. Detta har visat sig då föregångaren STAD-projektet som startade 1996 nu är en permanent verksamhet i Stockholm. Metoden har nu spridit sig över landet och det finns specifika pengar från länsstyrelser att söka sedan år 2006. Länsstyrelsen har också som sitt uppdrag att arbeta för att *”Ansvarsfull alkoholserving eller annan liknande evidensbaserad metod sprids i kommunerna så att arbetet ska kunna ingå i kommunernas ordinarie arbete”*(www.fhi.se).

2.4 Ansvarsfull alkoholserving

I en skrift utgiven av Statens folkhälsoinstitut beskrivs arbetsmetoden Ansvarsfull alkoholserving (Lindewald, 2006). Ansvarsfull alkoholserving är en metod som syftar till att, utifrån ett långsiktigt perspektiv, stävja och arbeta förebyggande med alkoholserving på restauranger och krogar på ett målinriktat och organiserat sätt. Målet är att minska alkoholrelaterade skador och våld på krogen genom att motverka överservering och servering till personer under 18 år (Lindewald, 2006). För att metoden Ansvarsfull alkoholserving skall kunna fungera krävs att den förankras politiskt. Detta då det är ett arbete som förutsätter att många olika myndigheter och restaurangnäringen arbetar tillsammans i ett långsiktigt perspektiv. En projektledare anställs sedan, denne har en samordnings- och uppsamlingsfunktion. Projektledaren har också ansvar att föra projektet framåt och på olika sätt underlätta och motivera de medverkande om vikten att prioritera och delta i arbetet även då andra arbetsuppgifter tar mycket tid. Detta för att bibehålla kontinuiteten i arbetet. Projektledaren bildar ett referensteam med personer som är viktiga i arbetet. Dessa är representanter från tillsyns- och polismyndigheten samt krögare. Projektledaren är sedan sammankallande till olika träffar och har ansvar för att skapa rutiner för att förenkla arbetet. En viktig del är att kartlägga hur alkoholsituationen ser ut i den aktuella kommunen. Genom att samla kunskap och analysera läget om denna kan sedan arbetet planeras och verkningsfulla insatser kan sättas in. Kartläggningen är också viktig för att projektets arbete skall kunna följas upp. Projektledaren har ansvar för att fördela arbetsuppgifter så att en bred bild av alkoholsituationen kommer fram. Att

sprida information om projektets arbete och om läget i kommunen är en viktig del; både till allmänheten genom pressen men även till politiker och tjänstemän. Det är bra för att hålla intresset för frågan levande och kunna redovisa projektets resultat (Lindewald, 2006).

En stor del av arbetet består av att utbilda serveringspersonal för att påbörja en förändringsprocess inom restaurangbranschen. Utbildningen består av följande delar: Alkoholens medicinska effekter, Alkohollagen, Nöjesrelaterat våld, Gruppdiskussioner, Narkotikaproblem på krogen, Konfliktthantering med rollspel, Skriftligt prov och Summering och utvärdering. Utbildningen kan sedan kompletteras av tillsyn från kommunen och polisens sida. Tanken är också att krögaren tillsammans med personalen på restaurangen skall arbeta fram en alkoholpolicy. Denna skall på ett enkelt sätt innehålla regler för servering av alkohol och personalens egna inställningar till alkohol (Lindewald, 2006).

2.5 Serveringstillstånd

Serveringstillstånd krävs för att få servera spritdrycker, vin och starköl mot betalning. Stadsdelsnämnden Centrum ansvarar för samtliga tillstånd i Göteborgs Stad.

I Göteborg tas en avgift, idag 6000 kronor, ut av den som söker ett serveringstillstånd. Denna avgift anses vara ett självkostnadspris och är tänkt att täcka de utgifter Göteborgs stad har för tillståndsprovning och tillsyn. För att få ett serveringstillstånd krävs det att den som ansöker skall vara lägst 20 år och bedöms "lämplig" att sköta verksamheten. Den som har ett serveringstillstånd är skyldig att anmäla om det sker några förändringar i ägarförhållande eller styrelsen. Alla som anses ha "betydande inflytande" i rörelsen kontrolleras. Ekonomi granskas liksom tidigare kriminalitet. Om den sökande dömts för ett brott är riktmärket tre år innan ett tillstånd beviljas. Polisen är enligt alkohollagen en obligatorisk remissinstans vid ansökan om serveringstillstånd, de genomför en provning av den sökandes lämplighet. I Göteborg rådfrågas även miljöförvaltningen, de uttalar sig om risken för att grannar skall bli störda av oljud från restaurangen och att livsmedelshanteringen är godkänd. Räddningstjänsten kontrollerar brandsäkerheten och utrymningssäkerheten och uttalar sig om lämpligheten för servering utifrån dessa perspektiv. Den stadsdelsnämnd där krogen är belägen yttrar sig om serveringstillstånd skall ges. Slutligen rådfrågas skatteverket och kronofogdemyndigheten, detta för att få uppgifter om den sökande har skatteskulder. Det ställs krav på att den som söker har kunskaper om den alkohollagstiftning som råder i Sverige, Folkhälsoinstitutet (fhi) har utarbetat normer på vilka dokumenterade kunskaper som avkrävs den sökande. Serveringstillstånd kan vara av olika typer. Ett serveringstillstånd gäller vanligtvis tills vidare och gäller mellan klockan 11.00 och 01.00. I Göteborg finns också nattklubbar som har tillstånd till klockan 05.00. Serveringstillståndet kan även vara begränsat så att krogen inte får servera till klockan 01.00, detta om det finns risk för olägenheter för grannar eller befarade ordningsproblem. Serveringstillstånd kan också ges för enstaka dagar vid till exempel en festival eller annat arrangemang. Det kan beviljas till restauranger, slutna sällskap, föreningar eller företag vid exempelvis en personalfest. Om Tillståndsenheten ger avslag på ansökan om serveringstillstånd har den sökande rätt att överklaga beslutet till Länsrätten och den som eventuellt inte blir nöjd med Länsrättsdomen kan begära provningstillstånd hos Kammarrätten och vidare inom förvaltningsdomstolarna. Ett

serveringstillstånd kan återkallas om alkohollagen inte följs (Tillståndsenhetens informationsskrift).

2.6 Tillsyn

I Göteborg är det Tillståndsenheten vid Göteborgs stad Centrum som har ansvaret för att kontrollera att reglerna följs av tillståndshavarna på krogarna. Länsstyrelsen och polisen är också tillsynsmyndigheter. Inspektörerna från Tillståndsmyndigheten kan välja att vara anonyma när de gör en tillsyn men de har tjänstekort med foto för att kunna legitimera sig. Tillståndshavaren får inte vägra inspektörerna tillträde till krogen och de skall också vara behjälpliga med att ta fram det underlag som behövs för tillsynen. Vid tillsyn kontrolleras att ingen under 18 år serverats alkohol och att serveringen inte leder till problem med nykterhet eller ordningen.

Tillsynen kan samordnas med skatteverket, polisen, miljöförvaltningen, tullen och räddningstjänsten. Vid en sådan samordnad tillsyn kan sex till åtta myndighetspersoner samtidigt inspektera restaurangen. Tillsynen skall genomföras så att restauranggästernas störs minimalt. Tillsynen dokumenteras alltid skriftligt och om det finns någon anmärkning skickas en kopia till tillståndshavaren. Om det uppdagas brister vid tillsynen vidtas olika åtgärder beroende på anmärkningarnas art. Vissa smärre fel som påpekats kan åtgärdas direkt, en varning kan utfärdas eller särskilda villkor meddelas men om alkohollagen inte följs har kommunen rätt att återkalla serveringstillståndet. Straffbara brott mot alkohollagen, exempelvis att en person under 18 år serverats alkohol, som uppdagas vid tillsyn kan leda till böter eller fängelse i upp till fyra år. Staff kan utdömas mot såväl tillståndshavaren som serveringspersonalen (Tillståndsenhetens informationsskrift).

3. Tidigare forskning

Att det finns mycket skrivet om alkohol blev tydligt vid en sökning på universitetsdatabaserna GUNDA och LIBRIS. Sökorden som användes var; alkoholpolitik och ungdomar. Sökningen inriktades i första hand på avhandlingar. Det som fångade vårt intresse först var Maria Abrahamsons rapport Alkoholkontroll i brytningstid - ett kultursociologiskt perspektiv publicerad 1999. Det är en akademisk avhandling från Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet. Avhandlingen utgår från fyra artiklar som författaren presenterat under perioden 1994 – 1999. Abrahamsson har valt att belysa alkoholbruket ur ett kultursociologiskt perspektiv, hennes utgångspunkt är alkoholens betydelse för människor. Hon anser att denna forskning fått stå tillbaka då alkoholforskningen huvudsakligen inriktats på missbrukarna vilket hon benämner som ”alkoholismforskning”.

Det är framförallt resultaten från två av artiklarna som fångat vårt intresse. Detta då vår forskning i likhet med Abrahamsons avser att belysa alkoholen ur ett samhällsperspektiv. Dessa artiklar tar upp några av ämnena som är av intresse för denna C-uppsats och vi kommer här att återge de resultaten. Abrahamson ger sin syn på alkoholpolitiken ur såväl ett historiskt perspektiv som för tiden, 1999, då hon skrev sin avhandling.

Kulturen som råder kring alkoholkonsumtion följer samhällets utveckling och förändring. Författaren visar hur exempelvis individualiseringen ger utslag även i alkoholpolitiken. Detta blir, enligt Abrahamson, tydligt i att engagemanget för en restriktiv alkoholpolitik till stora delar försvunnit. Legitimiteten finns enligt författaren bara kvar för de restriktioner och den kontroll som gäller unga och alkohol då ungdomsdrickandet alltjämt ses som ett problem.

Krogexpansionen och den liberala alkoholpolitikens framväxt i Sverige kan förklaras ur ett historiskt perspektiv. Abrahamsson lotsar oss genom historien från folkrörelsernas framväxt via motbokssystemet, måltidstvång för servering av alkohol, medelklassens framväxt, omdefinieringen av kvinnornas alkoholbruk till ”evenemangsalkoholtillstånd”. Abrahamson anger just arrangemang som Ryttrar-VM 1990, Stockholm Water Festival som arrangerades under åren 1991-1999 och fotbolls-EM 1992 som brytpunkter där de fastslagna alkoholpolitiska reglerna vände till en liberalare riktning. Vid Vattenfestivalen förvandlades, enligt Abrahamson, Stockholms innerstad till en gigantisk öhall vilket var en ny företeelse i Sverige. Det finns idag ingen samlad politisk kraft bakom nykterhetsrörelsen och att hävda alkoholpolitiska principer och restriktioner torde enligt författaren innebära stora risker för den politiker som driver dem. *"Alkoholpolitiken och särskilt utskänkingspolitiken är ett fält där tidigare givna sanningar upphört att gälla"* (sid 31 Abrahamsson, 1999).

Avhandlingen presenterar även resultat från samtal som genomförts i fokusgrupper med personer som genom sitt yrke eller politiska uppdrag på olika sätt ges möjlighet att påverka attityder och regler kring alkoholpolitik. Yrkesverksamma inom; kultur, media, politik, näringsliv samt offentlig förvaltning har utgjort grupperna. Grupperna påvisar en stor heterogenitet och Abrahamsson har inte funnit några tydliga eller enhetliga åsiktsmönster. De dilemman författaren väljer att lyfta fram från samtalen

är föräldrpositionens, det egna drickandet och ungdomars drickande, det goda exemplet drickande eller valet att avstå alkohol som ett gott exempel. Samtalen har kretsat kring individens ansvar kontra det kollektiva samhälleliga ansvaret. Den grupp som tydligast poängterar samhällets ansvar för ungdomars drickande är politikerna men även företagare och tjänstemän uttrycker att de har tilltro till lagstiftning och informationskampanjer. De som utmärker sig som motståndare till detta är kulturarbetare och journalister som ser individen som ansvariga för såväl problemen som dess lösning även om de inser att ungdomars drickande leder till samhällsproblem. Individens ansvar har fått genomslag även på alkoholpolitikens område. *"De tidigare yttre samhälleliga regleringarna har successivt ersatts av förväntningar på individens egen inifrån kommande reglering"* (sid 16 Abrahamsson, 1999).

Den andra rapporten som studerats ur perspektivet Tidigare forskning är: Koll på krogen? – kommunala alkoholhandläggares arbetssituation av Antonia Eriksson och Charlotta Fondèn. Rapporten är framtagen på Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning vid Stockholms universitet (SoRAD) 2006. Rapporten fokuseras på den lokala kontrollen av alkoholservingen på restauranger. Enligt författarna var syftet med utformningen av Alkohollagen (1994:1738) dels att förenkla möjligheten med att få serveringstillstånd samtidigt som sanktioner vid misskötsamhet betonades. Vi har under rubrikerna 2.5 Serveringstillstånd och 2.6 Tillsyn redogjort för alkoholhandläggares arbetsuppgifter kring tillsyn. Rapporten bygger på en enkätstudie riktad till alkoholhandläggare i samtliga Sveriges kommuner som genomfördes under 2004. Syftet för undersökningen var att kartlägga det lokala arbetet med serveringstillstånd och tillsyn samt ge en bild av situationen för alkoholhandläggarna. Svarsfrekvensen var 87 % och svaren representerar 252 av 290 kommuner, i vissa kommuner arbetar flera alkoholhandläggare och sammanlagt 271 svar bearbetades. Svaren har kodats och bearbetats i SPSS och presenteras i tabeller.

Resultatet av undersökningen visar att ungefär hälften av alkoholhandläggarna har tillstånd och tillsyn som sina huvudsakliga arbetsuppgifter medan den andra hälften har andra arbetsuppgifter, exempelvis arbetar de som administratörer eller socialsekreterare. Alkoholkontrollarbetet läggs till största delen på tillståndsgivningen och bara en mindre tid åt tillsynen, högst 10 % av arbetstiden läggs på tillsynen av serveringsställena enligt denna studie. Alkoholpolitiska kommissionen poängterade i sitt betänkande (SOU 1993:50) att detta skulle bli resultatet av den ökade tillståndsgivningen. Kommissionen påtalade vikten av att avsätta resurser för yttre tillsyn. De kommunala handläggarna har påtalat att det är svårt att få tid att besöka serveringsställena och att det i mindre kommuner är ett problem med att handläggarna är igenkända. Färre handläggare arbetar med tillstånds/tillsynsfrågor sedan kommunaliseringen samtidigt som tillståndsärendena ökat. Enkäten innehöll en del med så kallade öppna frågor där alkoholhandläggarna kunde belysa positiva och negativa sidor av sitt arbete. Utbildning av restaurangpersonal om alkohollagen angavs som positivt. De såg det även som positivt att arbeta förebyggande, att se till att minderåriga inte serveras alkohol, att motverka att företagsekonomiska intressen går före de alkoholpolitiska samt att arbeta för att motverka illojal konkurrens mellan olika näringsidkare. Det alkoholhandläggarna lyfter fram som problematiskt är avsaknaden av kollegor samt

att politiker prioriterar näringspolitiska intressen framför alkohollagen. När tiden är knapp får tillståndsarbetet större utrymme på bekostnad av tillsynen. Att vara ensam i sitt yrke i kommunen innebär även det problem då det stadgas att det vid tillsyn skall vara minst två tjänstemän vilket förhindrar ”spontana besök” som en respondent uttrycker det. Huruvida tillsynen skall utföras av en eller flera tjänstemän anger författarna är upp till varje kommun men flera respondenter anger problem med att samordna med andra myndigheter. Ett annat problem som framhålls är konflikten i att handläggarna både skall samarbeta med krögarna med utbildning, råd och information samtidigt som de skall utföra tillsynen. Respondenterna efterfrågar samarbete över kommungränserna för ökad kompetens samt för att få en tydligare gemensam tolkning av alkohollagen. Det lyfts även förslag på att utforma en högskoleutbildning för alkoholhandläggare.

4. Teoretiska perspektiv

Rättssociologins kärna består av normerna, normerna motsvarar inom rättssociologin vad kronorna är i ekonomin, politiken i statsvetenskapen eller landskapet i kulturgeografien. Den rättssociologiska identiteten byggs upp runt normkunskapen (Hydén, 2002). Ett rättssociologiskt perspektiv utgår från samhället och in i rätten. Rättsnormerna förändras efter de normer som råder i samhället. Rättssociologin framställs således som vetenskapen om normer (Mathiesen, 2005).

Rättssociologin fokuserar på att följa upp rättens genomförande. Studierna belyser hur lagar har genomdrivits och om tillämpningen av lagarna följer det politiska mål som låg till grund för lagens instiftande. Enligt Hydén (2002) är det ovanligt att forskning genomförs med rättssociologisk inriktning. Rättssociologin är jämnårig med industrialismen och således betraktas den som en ung vetenskap. Ursprunget kan ses i arbetet med att jämka samman den skrivna rätten med den levda rätten för att få den skrivna implementerad i folkets liv. Sociologiska klassiker som Weber och Durkheim återfinns bland de teoretiker som lagt grunden för rättssociologin. Weber nyttjade begreppet rättssociologi för sin kartläggning av olika nationers rättssystem och Durkheim utvecklade rättssociologiska teorier i sina studier av solidariteten i samhället (Hydén, 2002). Den rättsliga styrningen i en välfärdsstat som vår skall ge skydd åt svaga grupper och skyddsvärda intressen. Genom att tillhöra en sådan grupp som exempelvis ungdomar eller område, som exempelvis miljön, ger gruppen skydd. Avvägningsregler karakteriseras av att de är uppbyggda på direktiv om vilka intressen som skall vägas emot varandra utan att ge någon detaljredovisning om hur själva prövningen skall gå till. Staten har byggt upp myndigheter, i vårt område exempelvis Länsstyrelserna och Tillståndsmyndigheterna som skall skydda de svagas intressen, detta betecknas som responsiv rätt (Hydén, 2002). Rättssociologin ser på tillämpningen och kontrollen av lagen. Tillämpningen av rättsreglerna kontrolleras av exempelvis domstolar, polisväsende samt av statliga och kommunala förvaltningar (Mathiesen, 2005). Genom alkohollagstiftningen och kommunernas tillsyn av krogarna skall på detta sätt ungdomarna skyddas från den skadliga alkoholen. Här lämnas åt experter, exempelvis alkoholhandläggare, att avgöra om serveringstillstånd skall ges: Lagens tänkta tillämpning är känd men det är upp till den enskilde tjänstemannen att avgöra och genomföra en avvägning i varje enskilt fall.

Rättssociologin beskrivs av Mathiesen (2005) som en debatterande vetenskap, han förklarar detta med att det råder en omfattande splittring i centrala frågor inom rättssociologin. Denna oenighet återfinns dock inom de flesta vetenskaper och är således inget exklusivt för rättssociologin. Genom en insikt om oenigheterna avtar risken för att sprida tanken om att vetenskapen består av accepterade sanningar. Rättssociologin har ibland setts som en hjälpvetenskap till juridiken och detta har oavbrutet debatterats bland rättssociologer. Rättssociologin är en fristående disciplin och bygger på sina egna värderingar (Mathiesen, 2005). Rättssociologin motsätter sig att rätten ses som ett slutet system, lagstiftningen bör istället ses som en bit av samhällets pussel, som en beståndsdel i en komplicerad enhet. Utgångspunkten för rättssociologin är att tolka förhållandet som råder mellan lagarna och samhället. Rättssociologin används för att besvara frågan om lagens intentioner uppnås genom den tillämpningen som råder idag (Mathiesen, 2005).

Mathiesen(2005) beskriver den så kallade strömbrytarteorin som han utgår ifrån att många, inte minst jurister, tror på. Teorin bygger på att det räcker med att en lag är antagen för att en påverkan skall ske, lika automatiskt som när strömmen slås på och ljusets tänds, därav namnet på teorin. Detta är, enligt författaren, att lägga för stor tilltro till lagstiftningens kraft. Varje lag har en tänkt verkan. Genom att se på lagen genom rättssociologins glasögon kan man belysa de avsedda intentionerna och tillämpningen. Eventuella bristfälliga verkningar kan inte ses isolerat då det sker ett samspel mellan sociologiska förhållanden, lagstiftning och juridisk praxis. Lagar har i sig ingen magisk kraft som utplånar missförhållanden (Mathiesen, 2005). Juristen och sociologen har inte samma synsätt på hur lagarna verkar. Sociologens synsätt utgår från sociala, politiska och ekonomiska kontexter när hon vill tolka om lagens intentioner nåtts. Juristen väljer istället att studera lagens innehåll för att begripa varför, eller varför inte, lagen haft effekt. Rättssociologen ser betydelsen i såväl det sociala landskapet som lagens innehåll och anser att det är viktigt hur lagen kommuniceras för att önskat syfte skall uppnås (Mathiesen, 2005). Acceptansen för olika rättsregler ser olika ut ifrån samhälle till samhälle men också för olika lagar. Rättssociologin vill belysa de formella och informella konflikter, maktstrukturer och sociala strukturer som styr samhället.

Sammanfattningsvis kan sägas att rättssociologins viktigaste uppgift är att studera förutsättningarna för den moraliska rätten. Rättssociologiska analyser kan inte stanna vid att enkom studerar en viss lags uppkomst eller verkningar ur en sociologisk variabel. Rättssociologin måste också fördjupa sig i ekonomiska, politiska, religiösa eller de andra faktorer som spelar in i det enskilda fallet. Rättssociologin integrerar således kunskaper från många fält i samhället (Hydén, 2002). Att utgå ifrån rättskällorna för att förstå innehållet i rättsordningen ger enligt rättssociologin den rättsvetenskapliga metoden en för mekanisk prägel. Om vi istället försöker förstå vilka värden som format rådande rättsordning kan vi förstå den. Valet av perspektiv på rätten är beroende av vilket kunskapsintresse man har i det enskilda fallet. Kunskapsintresset styr valet av metod. På så vis kan rättssociologi användas för att studera rättens sociala konsekvenser ur exempelvis politiskt eller ekonomiskt perspektiv (Hydén, 2002). En rättssociologisk analys ger oss alternativa orsaksammanhang om vad som påverkar rättsordningens utseende och konsekvenser samt kring tillämpningen av rättsreglerna. Ur ett rättssociologiskt perspektiv ämnar vi presentera möjliga förklaringar till de resultat vi fått fram. Ambitionen är att påvisa om det finns ekonomiska, politiska, sociala, religiösa eller andra normer och förhållanden som kan utläsas i tillämpningen av rätten. Förhoppningsvis skall det ge ett förslag till en förklaring till varför rättstillämpningen ser ut som den gör idag (Hydén, 2002).

5. Metoder

Vi har valt att dela upp uppsatsen i tre studier då studieobjekten och metoderna för att besvara frågeställningarna krävt olika tillvägagångssätt. I detta kapitel kommer vi att redogöra för de metoder som använts i respektive studie.

5.1 Studie 1

Studie ett avser att svara på frågeställningen: Begär personalen legitimation vid alkoholservering av unga på krogarna i centrala Göteborg? Testet innebar att tio ungdomar gjorde 100 provköp av starköl på 50 olika restauranger och krogar i centrala Göteborg. Efter varje provköp fyllde ungdomarna i en enkät (bilaga 1). Vi kommer här nedan att redogöra för hur vi har gått tillväga i studie ett.

5.1.1 Val av metod

Studien har en deskriptiv och explorativ ansats vilket innebär att vår ambition är att undersöka och beskriva verkligheten. För att kunna svara på frågeställningen i vilken utsträckning serveringspersonal ber om legitimation innan de serverar alkohol till unga valde vi att följa den provköpsmetod som tidigare använts inom RUS-projektet. Anledningen till detta metodval var dels att vi ansåg att det skulle ge oss underlag att besvara uppsatsens första frågeställning men också att det var i enlighet med det uppdrag vi fått av Sociala resursenheten, Göteborgs Stad. Å ena sidan kan undersökningsinstrumentet definieras som en tvärsnittsstudie då det är en ögonblicksbild av verkligheten. Å andra sidan innehåller studien ett tydligt inslag av manipulation då vi sände ut en testpanel. Detta gör att vi valt att definiera undersökningen som ett test som vi hädanefter kallar provköpsstudien.

5.1.2 Urval av ungdomar/testpanel

I urvalet av ungdomar till testet ställdes två kriterier upp. Det ena var att ungdomarna skulle vara 18-20 år och det andra att de skulle se yngre ut än sin kronologiska ålder. Testpersonerna skulle vara fyllda 18 år för att vi inte skulle provocera fram en brottslig handling. För att kunna ta fram ungdomar som såg unga ut kontaktades elever på en gymnasieskola i Göteborg. Sedan skedde ett snöbollsurval.

I slutet av oktober samlades intresserade ungdomar i Resursenhetens lokaler. De kom 16 ungdomar till uttagningen av dessa skulle åtta testpersoner väljas ut. Efter en kort introduktion satte sig ungdomarna i en halvcirkel framför en panel bestående av tre krögare med många års erfarenhet från restaurangbranschen. Panelen hade blivit informerad om testet som skulle utföras och hade till uppgift att ta fram åtta stycken ungdomar som de ansåg att de själva eller deras personal absolut skulle fråga om legitimation för att säkerställa ålder innan de serverade alkoholhaltiga drycker till dessa. Ungdomarna var inte kända av krögarpanelen sedan tidigare och de höll varsin siffra framför sig för identifikation vid urvalet. Panelen studerade ungdomarna och ställde sedan ett begränsat antal frågor till dem under cirka 15 minuter. Panelen överlade sedan i ett annat rum. Några av ungdomarna var det stor enighet om att de skulle delta i testet då de väl uppfyllde kriterierna med att kunna uppfattas som yngre än sin kronologiska ålder. Dessa valdes snabbt ut medan det rådde oenighet om vissa andra ungdomar skulle tas med. Efter 15 minuter kom de ut och meddelade sina val. Bland de ungdomar som kom med var en person 20 år, två var 19 år och resten 18 år.

Det är intressant att notera att de testpersoner det rådde störst enighet om att de skulle delta ingick de båda nittonåringarna och tjuugoåringen. Således var de en del artonåringar som rensades ut. Detta beskriver dilemman av att uppskatta ålder hos människor. Testpanelen kom att bestå av fem flickor och tre pojkar. Även några reserver valdes ut ifall inte alla skulle kunna komma.

5.1.3 Urval av restauranger

I Göteborg finns 653 restauranger med serveringstillstånd. För att begränsa antalet restauranger koncentrerade vi oss på krogar i centrala Göteborg där 437 restauranger har tillstånd att servera alkohol (Sarita Blom, Tillståndsmyndigheten).

Vi ville koncentrera oss på citymiljö där vi tror att de flesta unga vistats när de går ut. 50 restauranger och krogar har ingått i vårt test. Kriterierna för urvalet av restauranger var att de skulle ligga i centrala Göteborg och företrädesvis varit med i RUS-projektets tidigare provköpsstudie år 2004. Krogar med en tydlig ungdomsinriktning gavs företräde. Då några av de restaurangerna från 2004 års studie inte längre är verksamma ersattes dessa med krogar som uppfyllde de kriterier som satts upp för studie ett. Då denna studie ämnar belysa situationen i centrala Göteborg finns inga så kallade kvarterskrogar med i urvalet. På vissa av restaurangerna har serveringspersonal och/eller krögare genomgått utbildning i RUS-projektets regi.

5.1.4 Testets genomförande

Studien genomfördes en fredagskväll i början av november. Då projektledaren Pernilla Gilvard schemalade provköpsstudien insåg hon att åtta ungdomar var för få för att hinna genomföra provköpen under en kväll. Därför kallade hon in två av de reserver som panelen valt ut. De tio ungdomarna delades upp i fem grupper. Av dessa grupper bestod tre av en flicka och en pojke och i de övriga två var det två flickor i varje grupp. Ungdomarna fick en introduktion i hur studien skulle genomföras och dess syfte. Därefter tilldelades de varsitt schema med vilka restauranger som skulle besökas och i vilken ordning.

Ungdomarna fick följande instruktioner;

1. De skulle gå till restaurangerna efter det schema som är uppgjort.
2. Försöka komma in på krogen.
3. Om legitimation efterfrågades av en vakt i dörren skulle den uppvisas.
4. Väl inne på serveringsstället skulle försök göras att beställa en öl, antingen från baren eller sittandes vid ett bord.
5. Om serveringspersonalen frågade efter legitimation skulle ungdomarna uppge att de inte hade någon.
6. Vid nekat inköp skulle de gå där ifrån.
7. Fick de köpa öl skulle de vara kvar på krogen en liten stund och sedan göra sig av med ölen på ett diskret sätt.

8. Efter varje restaurangbesök skulle en enkät fyllas i.

Hade de frågor eller tyckte något var svårt skulle de ringa oss eller Pernilla som samtliga befann oss i centrala Göteborg under kvällen för att stödja ungdomarna vid behov.

5.1.5 Bortfall och bortfallsanalys

Vi anser inte att snöbollsurvalet av testpersoner påverkat studiens resultat då avsikten var att få ungdomar till en träff för att välja ut de som bäst uppfyllde de kriterier vi tidigare redogjort för. (Larsson/Lilja/Mannheimer, 2005) Detta innebär att det saknar betydelse hur de fått kännedom om studien.

Testpersonerna var instruerade att genomföra 100 provköp av dessa slutfördes 66 stycken. 34 försök, faller bort då vår primära avsikt var att mäta om serveringspersonalen tar legitimation. På 15 av de krogar som faller bort, vilket motsvarar 30 provköp, har ungdomarna blivit nekade att komma in genom legitimationskontroll i dörren. Dessa krogar har 20 eller 23 år som åldersgräns. Två provköp avbröts då testpersonerna ansåg att denna restaurang var för exklusiv. På en annan restaurang var testpersonerna tvungna att beställa mat vilket de inte hade fått instruktioner att göra. De valde då bort att försöka beställa öl.

5.2 Studie 2

Studie två avser att svara på frågeställningen; Vilket genomslag har lagstiftningens intentioner i domslut i centrala Göteborg? Domslut och rättskällor har studerats för att få underlag för att besvara frågan.

5.2.1 Urval av domar

Statens folkhälsoinstitut har samlat domar sedan 2001 vilka de presenterar på sin hemsida (www.fhi.se). Vid läsning av dessa upptäckte vi att brottet att servera alkohol till unga, under 18 år, på krogen kan falla under såväl civilrättslig som förvaltningsrättslig prövning. Med anledning av att lagprövning kan ske i såväl civil- som förvaltningsdomstol för brott mot alkohollagen har vi letat efter domar både på Tingsrätten, Länsrätten och Kammarrätten och vi kommer nedan att presentera hur vi gått tillväga för att söka domar.

5.2.1.1 Civilrätt

Vi uppsökte Tingsrätten i Göteborg, där det finns tre datorer att tillgå för allmänheten för att söka efter domar. Domstolsverket använder datasystemet Vera. Med de instruktioner vi fick av personalen fick vi 99715 träffar, således alldeles för många för att gå igenom för vår studie. Vi avgränsade genom att tidsbegränsa vår sökning till perioden 1/1-08 - 21/10-08. Denna sökning resulterade i 9914 träffar. Vi tillfrågade tingsrättspersonalen om det gick att söka en viss lagstiftning eller brottstyp och fick svaret att detta inte var möjligt. Vi fann då för gott att avsluta sökningen i Vera. Vi ringde nästa dag Tingsrätten i Göteborg och talade med en arkivarie då vi hoppas återfinna samma koder för olika brottstyper som vi funnit i Länsrätten (se nedan) för att på så sätt begränsa antalet domar. Vi får dock upplysning om att det inte finns sådana koder, för att hitta en dom måste vi kunna ange målnummer alternativt namn eller födelsenummer på den åtalade. Arkivarien föreslår att vi

kontaktar Åklagarmyndigheten eller Brottsförebyggande rådet (Brå) för att höra om de har mer tips att ge oss. Vi kontaktar åklagarmyndigheten i Göteborg som hänvisar till Riksåklagarmyndigheten då de inte kan ge tips på hur vi kan begränsa våra sökningar. Vi ringer Riksåklagarmyndigheten i Stockholm och upplyses där om att Brå på sin hemsida har förteckning med brottskoder. De upplyser också om att sekretessetiken förhindrar dem att plocka fram domarna åt oss även om de kunnat. Forskning på grundnivå såsom vår C-uppsats ger, enligt tjänstemannen på Riksåklagarmyndigheten, inte möjlighet att få en forskningsetisk prövning. Vi hittar en skrift på Brå:s hemsida som heter; Kodning av brott vid anmälningar respektive misstankar om brott. Här återfinner vi att "våra" brott kodas som 5043, Brott avseende olovlig dryckeshantering. Här ryms brotten; Olovligt anskaffande av alkoholdrycker samt olovlig dryckeshantering.

De exempel som återfinns är; En restaurang som serverar alkohol till personer som är under 18 år gamla, En livsmedelsbutik som säljer öl till ungdomar som är under 18 år, En förälder som förser sitt barn med alkohol. Vi kontaktar återigen RÅ myndigheten men de har inga "underkoder" för att hitta domar som rör vårt ämne. Vi finner för gott att lämna de civilrättsliga domarna från Göteborg. Vårt att notera är att det endast återfinns en enda civilrättslig dom på Folkhälsoinstitutets lista av domar (för tiden 2001-01-01 till 2008-08-06) vilket vi uttyder som ett tecken på att det är mycket ovanligt att serveringspersonal döms för att ha serverat till underåriga. Vi kommer därför att hänvisa till den dom vi återfann hos fhi i vårt arbete trots att den inte rör Göteborgs Stad.

5.2.1.2 Förvaltningsrätt

Vi besöker även Länsrätten i Göteborg, även här finns en dator för allmänheten att bruka, den är placerad i stora entréhallen. I entréhallen finns även de pärmar som innehåller alla domar från denna domstol för 2008, dessa är sorterade efter avgörandedatum. Äldre avgöranden får begäras fram från arkivet. Vi finner att samma datasystem, Vera, som Tingsrätten använder återfinns även här. Vår sökning avgränsas först till ärenden som öppnats och avslutats under 2008. Vi får 7282 träffar och beslutar oss för att skrolla igenom dessa. Vi finner att det finns en rubrik som heter tillämpning av Alkohollagen. Vi återfinner nio sådana ärenden under 2008 och återfinner dessutom några av dem i Länsrättens pärmar med domar. Personalen i informationsdisken/receptionen är hjälpsamma och trevliga och söker svar av andra om de inte själva kan avge det. Vi får en dom framlockad och kopierad av en arkivarie. Vi har vid våra sökningar upptäckt att samtliga domar som intresserat oss har samma "målkod" och vi frågar i informationen om detta, en arkivarie kommer till vår hjälp och hon informerar oss då att denna kod avser just brott mot Alkohollagen och att denna går att ange för att på så vis begränsa en sökning. Arkivarien får vår e-mailadress och lovar att under eftermiddagen ta fram en lista på de domar mot brott mot Alkohollagen som finns i hennes system (2004 - 2008). Under eftermiddagen får vi denna lista via mail. Nästa steg blir nu att återvända till Länsrätten för att ta del av dessa domar. Först måste vi avgränsa oss då listan omfattade 93 domar. Vi fann inga metoder för att urskilja vilka domar som rörde just vårt ämne, servering till underåriga. För att veta detta måste vi, enligt länsrättspersonalen, ta del av domen.

Vi beslutar oss först för att begränsa sökandet i domar till att de skall ha Göteborgs Stad som part, 55 av 93 domarna kunde sorteras in under denna grupp. En av dem

sorterades bort då den inkommit så sent som 2008-09-22 och därför inte behandlats ännu. Återstod 54 domar vilket vi ansåg vara hanterbart för vår studie.

Av dessa var 15 överklagade till kammarrätten varför vi insåg att vår sökning även måste omfatta Kammarrätten. Ringer Kammarrätten för att höra om de har möjlighet att hjälpa oss med de domar som överklagats från Länsrätten. En mycket hjälpsam man föreslår att det är bättre att komma dit och att de då kan hjälpa oss. Han meddelar även att alla ärenden ändrar målnummer då de skall behandlas i Kammarrätten men han erbjuder sig att hjälpa till att söka dessa domar om vi anger målnumren från Länsrätten. Lämnar på förmiddagen in en lista hos Kammarrätten i Göteborg med de 15 domar som överklagats från Länsrätten i Göteborg till Kammarrätten. Vi erbjuder att domarna skickas eller mailas till oss så snart de letat fram dem, samt att detta kommer att ske utan avgifter. Under eftermiddagen ringer mannen från Kammarrättens reception och meddelar att i nio av de ärenden vi lämnat in vägrades prövningstillstånd i Kammarrätten. Således gäller Länsrättens dom. De sex domar som gavs prövningstillstånd skannades in av kammarrättens personal och tillsändes oss via mail. Ingen av dessa behandlade alkoholserving till unga varför de inte återfinns i denna studie.

Vi plockade fram och läste de 39 domar som återfanns på Länsrätten, av dessa fanns det endast en som berörde vårt ämne, serving utan legitimationskontroll. Återvänder till Länsrätten för att läsa de nio domar som inte beviljats prövningstillstånd i högre instans. Av de domar som överklagats till Kammarrätten berörde en serving till underåriga.

5.3 Studie 3

I studie tre, kommer vi att presentera olika tolkningsmöjligheter som vi anser oss se från våra resultat från de två första studierna. Utan att göra anspråk på att ha genomfört en diskursanalys anser vi att begreppen i diskursteorin är användbara i vår presentation. Istället kommer vi ha ett rätt sociologiskt perspektiv. För att hjälpa läsaren att förstå vårt tillvägagångssätt presenterar vi nedan de diskursanalytiska förhållningssättet. Avslutningsvis avser vi definiera hur vi använt diskursbegreppen.

5.3.1 Diskurser

Genom att tänka sig diskurser som analytiska föreställningar kan forskaren avgränsa grundprinciper i olika kategorier för sin studie. Forskaren kan utifrån studiens syfte påvisa de diskurser han anser sig kunna utläsa. På så sätt är diskursen att se som en konstruktion av forskaren och inte redan avgränsad i verkligheten. Det står sålunda forskaren fritt att utan argumentation göra de avgränsningar han vill för en diskurs (Winther Jørgensen/Phillips, 2000). Alla texter, oavsett om det är en vetenskaplig text, ett forskningsresultat eller en offentlig utredning är i grunden en godtycklig gränsdragning (Börjesson, 2003). En diskurs företräder och beskriver en sanning samtidigt som de producerar värden genom hur den lägger tonvikten och framställer något. Vetenskap har, enligt Börjesson (2003), länge betraktats som rationell och oberörd av kulturell påverkan. Detta faktum ikullkastas av diskursteorin som anser att forskaren aldrig är ställd utanför det kulturella och historiska sammanhang där han verkar och han har naturligtvis detta med sig i sin tolkning av den empiri han får fram. Empirin talar aldrig för sig själv utan den kräver en tolkning och presentation för att skapa en mening och förståelse, en diskursanalys innebär att tolka forskarens

konstruktion av verkligheten. Vilket vi förklarar med att diskursanalysen handlar om att "klä av varje text sitt externa anspråk på auktoritet" (Börjesson, 2003). En diskurs är således en social överenskommelse. För att uppfatta ett problem måste vi bestämma oss för vad som är det normala. På detta sätt innehåller alla vetenskaper och forskning ett moraliskt ställningstagande. Genom diskurser sätter vi gränser för vad som skall accepteras som det normala, goda, förnuftiga, sanna och så vidare (Börjesson, 2003). Diskursanalysen studerar vad som gör diskursen möjlig utifrån sociala objekt såsom staten och ekonomi (Howarth, 2007). En viktig aspekt i diskursanalys är att ifrågasätta vem det är som får uttala sig (Börjesson, 2003). Winther Jörgensen/Phillips (2000) hänvisar till Laclau & Mouffe som anser att en diskurs aldrig står oemotsagd. Ett ämne positioneras inte av enbart en diskurs eller plats, den konkurrerar alltid mot andra diskurser. Dessa diskurser kan vara motstridiga och diskurserna kan innehålla konflikter sinsemellan. Detta kallas för diskursordning och konkurrensen mellan diskursernas rangordning blir intressant för analysen av ett forskningsområde. Den dominerande diskursen är den som uppfattas som sann eller objektiv. Diskursordningen är inte statisk utan den förändrar sig över tiden.

Vi har valt att försöka visa vilka diskurser som har fått en dominerande status inom vårt forskningsområde. Det finns, enligt Hydén (2002), ingen allomfattande giltig teori eller metod som kan rekommenderas för rättsliga analyser. Den vetenskapsteoretiska utgångspunkten är att forskarnas kunskapsintresse styr valet av metod vilket stämmer överens med hur vi har arbetat i denna uppsats. Perspektivet på rätten influerar följaktligen valet av metod. Rättsordningens olika delar och avsaknad av normativt innehåll kan kräva att forskaren använder olika metoder för analys. Vi ser att det råder olika diskurser som företräds av olika intressegrupper. Dessa kommer vi att presentera närmare i kapitel åtta som en diskussion där diskurserna redovisas ur ett rättssociologiskt perspektiv. Innan vi redovisar detta kommer vi att presentera resultaten av studie ett och studie två då denna empiri är grunden för vår resultatdiskussion i studie tre.

5.4 Reliabilitet, Validitet och generaliserbarhet

I uppsatsen utgår vi från tre frågeställningar vilka vi tidigare presenterat. Vetenskapligt arbete handlar i stor utsträckning om att åskådliggöra problemen och göra dem empiriskt mätbara. För att ge meningsfulla svar på frågorna på ett godtagbart och tillförlitligt sätt måste informationen vi samlar in vara giltig och pålitlig. Forskare måste reflektera över vilken mätnivå informationen utgör för att inte uttolka mer av resultaten än vad det finns belägg för (Holme & Solvang, 1997). Oavsett val av metod för insamlandet av information bör en kritisk granskning av tillförlitlighet och giltighet göras. Detta avser vi att göra under punkterna reliabilitet, validitet och generaliserbarhet nedan.

Reliabilitet, beskriver enligt Nationalencyklopedin hur väl testet mäter det som det mäter. Hög reliabilitet uppnås när oberoende mätningar av samma fenomen ger ett likvärdigt resultat. För att pröva pålitligheten i resultatet kan flera forskare genomföra samma undersökning eller så kan samma forskare göra om undersökningen vid en annan tidpunkt. (Holme&Solvang, 1997). Det är inte tillräckligt att studien är byggd av reliabel information. För att vi skall få svar på våra frågeställningar måste vi mäta det vi vill mäta. En förutsättning för detta är att informationen är valid. En studie som

vår provköpsstudie kan påverkas av en rad faktorer. Det går inte att utgå ifrån att en provköpsstudie som utförs på samma sätt som vår en månad senare kommer att ge samma resultat. Ungdomarna som utförde provköpen är unika individer och resultatet av provköpet utgår från just den enskilde bartenders uppskattning av kundens ålder. En annan bartender på samma krog skulle kanske göra en annan bedömning av samma person. Att bedöma om en person ser yngre ut än sin kronologiska ålder är till viss del en subjektiv bedömning som inte är helt enkel. Men genom att vända sig till rutinerade krögare menar vi att detta har minimerat risken för att enbart vara en subjektiv bedömning. Dessa krögare har många års erfarenhet. Deras uppdrag var att välja ut de ungdomar som de absolut skulle ta legitimation på och som de ansåg att deras personal skulle begära legitimation från utan att tveka. Vi anser därmed att de har gjort en professionell bedömning.

En annan avgörande faktor kan vara huruvida just denna krogpersonal har genomgått en RUS-utbildning eller om det nyligen utförts en tillsyn av krogen. I vårt fall har liknande provköpsstudier genomförts av Göteborgs Stad tidigare.

Som vi redogjort för under punkten avgränsningar, nämligen att vi utgår ifrån domar och således har vi inte med de eventuella beslut som inte överklagats av serveringstillståndsinnehavaren. Därmed finns det för oss ett okänt antal myndighetsbeslut, varning eller indraget serveringstillstånd, som inte hanteras inom ramen för denna uppsats.

Validitet, den utsträckning i vilket ett mätinstrument mäter det som man avser (Nationalencyklopedin). Validiteten är bundet till vad det är vi mäter och om detta är tydligt i frågeställningen (Holme & Solvang, 1997). Bell (2006) refererar till Sapsford & Judd för att ge en förklaring på validitet. De menar att validitet är detsamma som ”utformning av en forskningsinsats i syfte att ge trovärdiga slutsatser och att de resultat och belägg som en undersökning leder fram till ska utgöra starkt stöd för de tolkningar som görs”. En fråga som inte är reliabel saknar också validitet, men hög reliabilitet behöver inte innebära hög validitet.

Frågeställningarna; Begär personalen legitimation vid alkoholservering till unga på krogarna i centrala Göteborg? Vilket genomslag har lagstiftningens intentioner i domslut rörande krogar i centrala Göteborg? är tydliga och detta innebär att vi har kunnat mäta det vi avsett. Därutöver har vi införskaffat mer material än vad som krävs för att svara på dessa frågor. Exempelvis i studie ett där enkäten innehöll frågor om andra omständigheter runt provköpet än om testpersonerna blev serverade alkohol utan att uppvisa legitimation. Dessa valde vi ändå att redogöra för då vi ansåg att dessa resultat kan användas av vår uppdragsgivare. I studiens tredje frågeställning: Vilka diskurser hittar vi som kan förklara och få oss att förstå de resultat vi fått fram i studie ett och studie två? Det är här upp till läsaren att avgöra om metoden, att ta fram diskurser, har varit ett gångbart sätt att mäta det som vi avsett .

Generaliserbarhet, härledning av allmänna slutsatser från enskilda exempel (Nationalencyklopedin). Ett tillvägagångssätt för att dra allmänna slutsatser av sin forskning, är att detaljredovisa de belägg som funnits som stödjer resultatet som presenteras. Genom en tydlig redogörelse av resultaten ger forskaren läsaren möjlighet att själv bedöma riktigheten i generaliseringen. Kvale (1997) frågar om den

analytiska generaliseringen skall utföras av forskaren eller lämnas till läsaren. Genom att presentera hur provköpen i studie ett samt noggrant beskriva urvalet av domarna och komplettera dessa med citat ur domar hoppas vi erbjuda läsaren tillräckligt med empiriskt material för att genomföra en egen analys av våra resultat. Via de texter vi studerat anser vi oss ha grund för de slutsatser vi drar. Vi gör därmed inte anspråk att generalisera situationen någon annanstans än i centrala Göteborg. Vår primära ambition har varit att hitta och peka på tänkbara förklaringar till de resultat vi har fått fram.

5.5 Etik och etiska dilemman

I Vetenskapsrådets skrift, Forskningsetiska principer, återfinns fyra etiska principer som beskriver hur forskningen bör bedrivas för att skydda respondenter och testpersoner (Vetenskapsrådet, 2002).

Informationskravet och Samtyckeskravet:

Av naturliga skäl har serveringspersonalen inte informerats på de krogar testet har genomförts på då vi menar att detta sannolikt skulle ha styrt resultatet. I Vetenskapsrådets etiska principer står det att man vid en direkt observation kan undlåta att informera deltagarna och därmed avstå från att inhämta ett samtycke. Rådet menar dock att information i sådana fall skall ges snarast efter observationen. Vi valde också att inte informera restaurangpersonalen om testet i direkt anslutning efteråt då vi tänkte att det kunde finnas en risk att information om testet skulle spridas. Detta skulle ha kunnat innebära att resultaten av provköpen påverkats. En annan anledning till vårt agerande är att vi inte anser att testet har så stor inverkan på enskilda individer. Resultaten av studien kommer sannolikt att redovisas vid utbildning för personal och krögare som RUS-projektet anordnar och kommer således komma dessa till del.

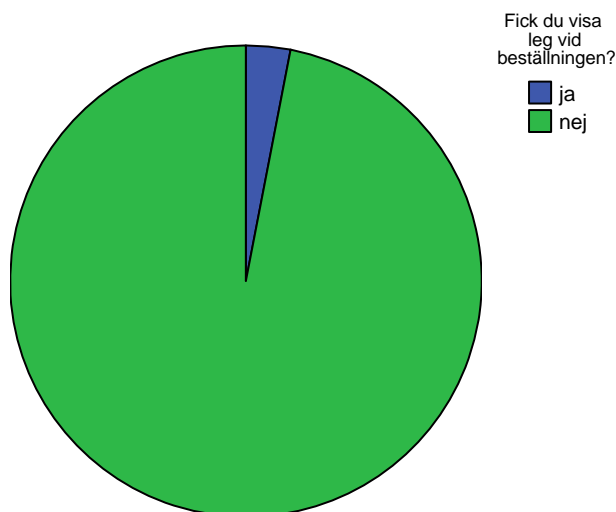
Konfidentialitetskravet och Nyttjandekravet:

Alla testresultat och uppgifter om vilka restauranger som varit föremål för testet kommer att finnas väl förvarade så att ingen annan kan komma åt dem. De kommer heller inte att användas för något annat än denna forskning. Vi har också med hänsyn till dessa restauranger och serveringspersonal avidentifierat materialet även i studie två. Detta då vi är intresserade av att studera företeelsen, servering till unga, som sådan och inte har några ambitioner att peka ut enskilda individer eller restauranger.

6. Resultat studie 1

Studiens syfte är att besvara frågeställningen: Begär serverpersonalen legitimation vid alkoholservering till unga på krogarna i centrala Göteborg? Då vi fått ett uppdrag att genomföra studien av RUS-projektet redovisas några fler resultat än enbart svaret på vår studies frågeställning. Detta ger förhoppningsvis även läsaren en chans att orientera sig i hela materialet från Provköpsstudien. Som tidigare nämnts och vilket förklaras i bortfallsanalysen är det 66 provköp på restauranger och krogar vars resultat som redovisas i resultatet. Som påminnelse för läsaren beror detta på att testpersonerna vid de några tillfällen blev ombedda av vakten i dörren att uppvisa legitimation och då blev nekade inträde på grund av att det inte uppnått den ålder de skulle ha för att bli insläppta. Därmed kunde inte försöket genomföras. Några bortfall handlar om att testpersonerna valde bort att göra provköpet av olika anledningar som redovisas i bortfallsanalysen.

Vid 97 % av provköpen tilläts ungdomarna att handla öl utan att behöva visa legitimation. Vid två av provköpen bad bartendern om att få se ungdomarnas legitimationer. Dessa provköp skedde på en och samma restaurang.

Utifrån enkäterna som fylldes i av ungdomarna i direkt anslutning till krogbesöket kunde inte något samband utläsas mellan om det var mycket eller lite gäster på krogen och om legitimationskontroll utfördes. På 22 krogar uppgav testpersonerna att det var fullsatt på restaurangen vid deras besök. Medelfullt var det på 29 krogar och på 15 krogar uppskattade testpersonerna att det var få gäster i lokalen. På de flesta restauranger uppgavs att det var "medelfullt". Därmed ser vi inte att serveringen utan legitimationskontroll kan förklaras med att personalen var stressad av hög arbetsbelastning avseende gäster i lokalen så att de pga. denna orsak inte bitt om legitimation. Vi ser inte heller något samband mellan servering och tidpunkt på kvällen. När ungdomarna väl kommit in på serveringsstället ombads de inte visa legitimation, oavsett tidpunkt på kvällen. Däremot såg vi att ålderskontroll i större utsträckning skedde av personal vid entrén efter klockan tjuguet. Vissa krogar hade inte bemannade entréer tidigare på kvällen varför vi inte kan säga om ungdomarna skulle ha nekats entré om försöket genomförts senare på kvällen. Testpersonerna

angav gästernas ålder på respektive serveringsställe, vi kan inte utläsa att det finns några skillnader beroende på om publiken varit ung, äldre eller blandad för att testpersonerna har kunnat få handla öl utan att uppvisa legitimation. Två av studiens kvinnliga testpersoner uppgav i enkäten att de fick tillträde till en av studiens restauranger som hade 23 årsgräns. Före dem i kön stod ett sällskap som nekades att komma in med hänvisning till att de var under 23 år. Testpersonerna var båda 18 år och släpptes in i lokalen och fick även inhandla alkohol utan att uppvisa sina legitimationer. I vår studie fanns, som vi tidigare redogjort för, sju kvinnor och tre män. Resultatet pekar inte på att vare sig kvinnorna eller männen i högre utsträckning fick visa legitimation innan köp. Vid de två köp som avbröts då bartendern begärde legitimation utfördes ett av provköpen av en kvinna och ett av en man. Serveringspersonalen i vår studie utgjordes till 76 % av män och 24 % av kvinnor, det syns ingen skillnad på i vilken utsträckning manlig eller kvinnlig serveringspersonal ber om att få se legitimation. Svaret på frågan som vi inledde detta stycke med; Begär personalen legitimation vid alkoholservering till unga på krogarna i centrala Göteborg?, är att de unga testpersonerna kunde genomföra sina köp vid 97 % av försöken utan att de behövde visa legitimation. Enligt resultatet från vår provköpsstudie kan vi konstatera att lagstiftningen inte efterlevs.

7. Resultat av studie 2

Då resultatet från provköpsstudien visar att lagstiftningen inte följs avseende serveringen av alkohol till unga ville vi studera om detta lagförs och i så fall vilka påföljder det leder till. I detta kapitel avser vi att beskriva resultaten av vår studie två, där vi genom att studera domar vill besvara uppsatsens andra frågeställning; Vilket genomslag har lagstiftningens intentioner i domslut i centrala Göteborg? För att hitta svar på denna fråga har vi studerat de domar vi funnit rörande brott mot alkohollagen, specifikt avseende alkoholservering till unga. Vi vill här också försöka att utläsa och påvisa vilka av lagens intentioner som domstolarna refererar till. Som framkommit tidigare fann vi tre domar. Två av dessa domar är från Länsrätten i Göteborg och en från Stockholms tingsrätt. Ett av huvudsyftena med alkohollagens bestämmelser är, som vi tidigare sagt, att förhindra att barn och ungdomar serveras alkoholdrycker. Serveringen av alkoholdrycker sker under personligt straffansvar och det finns flera exempel på restauranganställda som har dömts till höga böter för att ha serverat alkoholdrycker till en underårig (Bentzer 2006). Vi har i vår studie av domar bara hittat en dom som rör detta.

Vi vill påminna läsaren om vår avsikt att ta med en dom som inte rör Göteborgs Stad då detta kan te sig vara ointressant för en studie om krogar i Göteborg. Anledningen till detta val är att det saknas domar från Göteborg där serveringspersonal ställs till svars för att ha serverat underåriga. Ur domarna och ur lagförarbeten har vi sedan plockat fram det vi anser relevant för ålderskontroll samt serveringsansvar. Vi har medvetet valt att återge flera citat ur domarna. Detta kan uppfattas som svårläst men vi menar att dessa texter ökar läsarens insyn och därmed förståelse för rättens resonemang och beslut.

Dom Stockholms Tingsrätt Mål nr B 6601-03

Denna dom visar på en situation som lett till att en enskild serveringsansvarig ställts till svars för att ha serverat alkohol till en underårig. Domen visar på den komplexitet som finns. Å ena sidan att den serveringsansvarige hade en stressad arbetssituation och att det är svårt, även då det kan ses som sannolikt, att bevisa om alkohol serverats eller inte. I domen refereras till två underåriga som påträffats med öl men då de säger sig ha hittat ölen på ett bord i serveringslokalen kan ingen ställas till svars för att ha sålt dessa.

Utdrag ur domskälet; ”*Den aktuella kvällen hade det på restaurang X anordnats en fest för ungdomar. Dessa var i åldrarna 16-17 år och upp till 24-25 år. Det var från början avsett att vara en alkoholfri tillställning men på begäran av några föräldrar bestämdes så småningom att det skulle serveras alkoholhaltiga drycker till dem som fyllt 18 år. Serveringen av dessa drycker skedde i en bar som låg i ett separat rum inne i restaurangen och NN fungerade därvid ensam som bartender. I början skedde legitimationskontroll vid dörren till det rum där baren var belägen och det var P1 som ansvarade för kontrollen. Efterhand blev det emellertid mera stökigt vid inläppet och P1 behövdes istället vid garderoben. Efter att ha meddelat NN lämnade P1 uppdraget att kontrollera legitimationen på dem som ville besöka baren och denna kontroll låg därefter på NN själv. När polis senare anlände för att kontrollera statusen på tillställningen påträffades i det rum där baren var belägen tre personer under 18 år som drack starköl. Två av dessa uppgav att de hade hittat ölen stående*

på bordet medan den tredje personen, 17-åriga P2, uppgav att han hade köpt sin starköl i baren och att han därvid inte hade behövt visa legitimation. NN har förklarat att han inte känner igen P", att han inte skulle ha sålt alkohol till denne utan att först begärt att få se legitimation samt att han är närmast helt säker på att han inte sålde någon öl till denne. Den bevisning som finns består huvudsakligen av P" uppgifter. Denne har både som edsvuret vittne inför rätten och spontant till polis direkt på tillställningen uppgett att han köpt ölen i baren och att han därvid inte behövde visa legitimation. Anledningen till antagandet att P" felaktigt skulle lämna dessa uppgifter föreligger inte. Fastmer hade det för P2 s del varit betydligt enklare om han, i likhet med sina kamrater, bara hade sagt att han hade hittat ölen. Tingsrätten anser mot denna bakgrund att P" s uppgifter skall tillmätas tilltro och att bedömningen i målet skall grundas på dessa. Det är därigenom styrkt att NN sålt starköl till en person under 18år. Annat har inte framkommit än att detta skett i en stressad situation där NN av oaktsamhet missade att kontrollera att P2 var berättigad att köpa alkohol".

Påföljden för NN blir 30 dagsböter a tvåhundra kronor samt femhundra kronor till brottsofferfonden. Rätten har motiverat påföljden med att de inte ser utskänkningen som ringa och i sitt resonemang lyfter de även fram samhällsperspektivet och anknyter till två av de propositioner som legat till grund för dagens alkohollag.

"Frågan är då om gärningen skall anses som ringa. För att komma tillrätta med alkoholmissbruket, som är ett stort socialt problem i samhället, har det ansetts nödvändigt att upprätthålla vissa restriktioner ibland annat handel med alkoholdrycker, främst som ett led i skydd av ungdomen. Tillhandahållandet av alkoholdrycker genom försäljning eller servering anses därför vara en socialt ansvarsfull uppgift (jfr bl.a. prop. 1976/77:108 s.16 f och prop. 1994/95:89 s.102). Utrymmet för att beakta en olovlig utskänkning av alkoholdryck till underårig som ringa måste, mot denna bakgrund, vara mycket begränsat".

Nedanstående dom har föregåtts av ett antal tidigare tillsyner. Det rör två utskänkingsställen som ligger i samma fastighet och drivs av samma bolag. Vi har även här valt att återge flera citat ur domen då vi vill ge läsaren ytterligare ett exempel på hur Alkohollagen tillämpas. Denna krog har varit föremål för upprepade tillsyner, detta då restaurangen tidigare meddelats anmärkningar samt att det inkommit information från en annan myndighet om att underåriga serverats alkohol på denna krog.

Dom Länsrätten i Göteborg Mål nr 4904-04

Utdrag ur domskälet;"Samma dag inkom tips från en socialarbetare att 16-åriga flickor släpptes in på A och att dessa även blivit bjudna på drinkar. Bolaget informerades den 14 april 2003 om tipset. Den 25 april gjordes ny tillsyn på A och B utan anmärkning. Den 28 maj 2003 gjordes tillsyn på restaurangen. Vid denna tillsyn var det student/födelsedagsfest på restaurangen och en misstänkt underårig med alkoholdryck i glaset försvann när hon skulle hämta legitimation i garderoben. Med anledning av händelsen diskuterades per telefon med tillståndshavaren bolagets rutiner vid ålderskontroll. Den 5 juni 2003 skedde en ny tillsyn på restaurangen utan anmärkning. Vid tillsyn på restaurangen den 16 november 2003 gavs anmärkning avseende nykterheten och ordningen på restaurangen. Med anledning av den nya

anmärkningen skickades ett brev till bolaget den 29 januari 2004. I brevet informerades tillståndshavaren om anmärkningarna. Vidare klargjordes att upprepade olägenheter kan leda till att serveringstillståndet återkallas. Bolaget uppmanades att göra en översyn av rutinerna på restaurangen för att i fortsättningen förebygga olägenheter och informerades att ny tillsyn skall ske. Den 7 mars och den 20 mars skedde ny tillsyn på restaurangen utan anmärkning. Vid tillsyn den 16 april 2004 gavs anmärkning avseende ordning och nykterhet, men även brister i fråga om ålderskontroll beträffande en alkoholkonsumerande gäst”.

Ovanstående citat visar på att Tillståndsmyndigheten vid ett flertal tillfällen har kontrollerat krogarna innan det ledde till en domstolsförhandling. Stadsdelsnämnden Centrum i Göteborg meddelar varning och villkorar fortsatt serveringstillstånd med att vakt- och serveringspersonal utbildas i RUS-projektet. Detta motiveras med att nämnden anser att det brustit i kontrollen av åldern vid servering. Härigenom utgår stadsdelsnämnden från att serveringen skall bedrivas i enlighet med lagen. Bolaget överklagar stadsdelsnämndens beslut till Länsrätten.

Tjänstemän från Tillståndsmyndigheten uttalar sig i Länsrätten om sin bedömning av situationen på krogarna. ”Där satt ett femtontal ungdomar och de bedömde att ett flertal inte hade åldern inne. De ville ha hjälp av serveringsansvarig att genomföra legitimationskontroll. Det var då 7-8 tjejer som direkt gick därifrån. Dessa personer kunde således inte kontrolleras. När hon och kollegorna senare skulle gå såg de dessa tjejerna stå och trycka på toaletten. De begärde då inte legitimation eftersom de var på väg att gå och då tjejerna inte hade glas i handen Det skall ju kopplas till att de dricker alkohol”.

”Vid legitimationskontrollen avvek en kille vid bordet efter att ha sagt att han skulle hämta legitimation”.

”När de gick vidare såg de en ensam kille som drack mousserande vin. När de kontrollerade hans legitimation visade det sig att en siffra saknades på legitimationen. Det var jätteuppenbart att det var en falsk legitimation”.

Bolaget beskrev sina rutiner för ålderskontroll i Länsrätten och förklarade att de utför legitimationskontroll vid dörren och att åldern också kontrolleras i baren då de anses nödvändigt. Bolaget menar att de inte skall lastas för att en person lämnade krogen vid ett tillfälle då han ombetts att hämta legitimation. De anser att serveringspersonalen har följt de instruktioner de fått av Tillståndsmyndighetens tjänstemän vid den aktuella tillsynen. Vidare påpekar de att det är ovanligt att krogbesökarna medför alkohol in på toaletten och att detta är svårt att bevaka. Vi väljer att återge några citat som beskriver situationen vid ett av tillynstillfällerna

”Han gick fram och bad om legitimation på uppmaning av kontrollanten. Två visade legitimation och de var över 18 år. En av tjejerna skulle hämta sin legitimation i garderoben och enligt kontrollanten behövde han inte följa med henne ner. Denna tjej försvann sedan och legitimationskontroll genomfördes ej på henne”.

”Det var en kille i baren som hade köpt en flaska mousserande vin. Han hade, påpekade kontrollanten, enbart två glas och kontrollanten ville kontrollera legitimation på denne person. Legitimationen kontrollerades och det visade sig att en siffra saknades på legitimationen. Han hade inte godkänt denna legitimation om han

hade kontrollerat den. Han vet inte till hundra procent hur gammal personen i fråga var men han bedyrade att han var 18 år”.

Länsrätten finner det styrkt att Bolaget vid ett tillfälle har brustit i ålderskontroll och finner därav att det var befogat att stadsdelsnämndens beslut, att meddela varning, var befogat. Domen överklagades av bolaget till Kammarrätten där den inte gavs prövningstillstånd. Varför Länsrättens beslut gäller.

Dom Länsrätten i Göteborg Mål nr 7487-05

Stadsdelsnämnden Centrum i Göteborg har återkallat serveringstillståndet för restaurang X. Detta beslut grundar nämnden på en samordnad tillsyn av restaurangen. Vid tillsynstillfället fanns ingen serveringsansvarig på plats i restaurangen vilket enligt lagen alltid skall finnas. Bolaget håller med om det faktum att det saknades serveringsansvarig vid tillsynen men menar att detta var en kort period. Därför överklagar de nämndens beslut till Länsrätten i Göteborg med en förhoppning om att återkallelsen skall omvandlas till en varning.

Stadsdelsnämnden står fast vid sitt beslut. Länsrätten anger i domen att det är bevisat att bolaget brustit i verksamheten genom att inte ha en serveringsansvarig på plats. I Länsrättens dom framgår att de ser allvarligt på att företagsledaren medger att denne saknar tillräcklig kunskap om alkohollagen och Statens folkhälsoinstituts allmänna råd för servering. Bolaget överklagar till Länsrätten som fastställer stadsdelsnämndens beslut om att dra in serveringstillståndet för bolaget vilket överklagas. Kammarrätten tar ej upp ärendet till prövning.

Utifrån de domar vi har funnit som berör alkoholservering till unga i centrala Göteborg kan vi utläsa ett resultat som visar att alkohollagen åberopas i domarna. Varvid vi kan säga att lagstiftningens intention har ett genomslag i domarna. Att skyddet för ungdomar är starkt. Det viktigaste resultatet av studie två är att det finns så få domar som berör servering av alkohol till ungdomar under 18 år på krogar i centrala Göteborg. Då det finns 437 beviljade serveringstillstånd i centrala Göteborg så har det under den senaste tre års perioden funnits två domar som rör alkoholservering till underåriga. Varav en av domarna specifikt behandlar utskänkning till unga. I nästa kapitel, studie tre, avser vi att diskutera resultaten från studie ett och studie två för att försöka förstå och förklara vilka normer och värderingar som påverkar varför rätten ser ut som den gör idag.

8. Redovisning av resultat och analys -studie 3

För att förstå och förklara resultaten från studie ett och studie två presenterar vi i denna studie tre det vi anser vara rådande diskurser som kan förklara resultaten i studie ett och studie två. För att kunna förklara de diskurser som vi tycker oss kunna utläsa i de texter vi analyserat har vi valt rättssociologisk teori. Då vårt arbete inriktas på rättskällor anser vi rättssociologin vara en användbar teori. Vi tycker oss även ha funnit många likheter mellan teorierna; diskursanalys och rättssociologi, för att uttrycka det enkelt skulle vi vilja påstå att rättssociologin är en diskursanalys av rättskällorna.

Vi anser oss kunna uttyda några genomgripande diskurser efter vår studie av rättskällorna och som vi tidigare angett kommer vi att försöka förklara och analysera diskurserna, de konkurrerande diskurserna och diskursordning genom att använda oss av rättssociologisk teori. Vi har utifrån våra studier av domar, studie två samt andra rättskällor, tidigare forskning och annan litteratur i ämnet alkoholservering försökt identifiera relevanta diskurser. Diskurserna framkommer i såväl materialet som vi hänvisar till i kapitlet tidigare forskning som i rättskällorna. I något fall överlappar diskurserna varandra och i vissa fall uppfattar vi konkurrens mellan diskurser. I diskursordningen förekommer diskurser som ställer sig både för och emot gällande lagstiftning. Vi har valt att presentera diskurser inom följande fyra teman; Åldersgränsen för servering på krogen-alkoholfria ungdomsår, Serveringstillstånd-dricka på krogen, Ansvarsfull alkoholservering-tillsyn samt Omvärlden-EU-ekonomi. Efter det kommer vi att analysera dessa diskursområden med hjälp av rättssociologisk teori.

Diskurs 1

Åldersgränsen för servering på krogen-alkoholfria ungdomsår

Den dominerande diskursen anser vi vara den restriktiva alkoholpolitiken och den syns tydlig i vårt forskningsområde om alkoholservering till unga. Vi ser också att det i förarbetet till gällande Alkohollag rådde koncensus i frågan om att höja åldersgränsen för servering till unga. Inför den nya alkohollagen (SOU 1994:24) ansåg kommissionen samstämmt att serveringsåldern skulle höjas. Följande citat anger kommissionens argument: *"Sammantaget leder detta till slutsatsen att åldersgränsen för alkoholservering bör höjas. Genom att höja åldersgränsen från 18 till 20 år, för servering av starkare drycker än öl klass II, uppnås också att samma åldersgräns gäller både i detaljhandeln och vid servering", "Den enda och tydliga regeln blir då att underåriga inte skall serveras alkoholdrycker"*.

Även bland remissinstanserna hördes röster om höjda och samordnade åldersgränser: *"åldersgränserna för inköp och servering av alkohol bör samordnas till 20 eller 21 år"* (prop.1994/95:89). Skyddet för ungdomen går som en röd tråd genom den svenska alkohollagstiftningen. Historiskt sett har alkoholfria ungdomsår varit en ledstjärna i den svenska alkoholpolitiken tillsammans med alkoholmonopolet, höga priser och begränsningar i åtkomligheten. Förbud mot att överlåta alkoholdrycker till

ungdomar, åldersgränserna för inköp av alkoholdrycker liksom för servering av alkoholdrycker på restauranger är exempel på detta. (Olsson, 2000)

I alkoholpolitiska kommissionens (APK) huvudbetänkande, SOU 1994:24, betonas som ett av de övergripande målen för alkoholpolitiken att *”Kraftfullt verka för en alkoholfri uppväxt och hindra att alkoholkonsumtionen och särskilt berusningsdrickande får spridning bland ungdomar”*. Det påtalas i betänkandet att såväl bruk som missbruk måste minskas. Sociala hänsyn skall vara vägledande i marknadsföring och försäljning av alkoholdrycker, inte minst som ett skydd för ungdomen. Åldersgränsen för att bli serverad alkohol på restaurang är som vi tidigare redogjort 18 år. Det förekommer, som klart påvisats i vår studie ett, att underåriga serveras alkohol av krogpersonal. Även tidigare studier har visat att det finns brister i legitimationskontrollen och att det således på många restauranger går utmärkt att bli serverad alkohol utan att visa legitimation, detta trots ett mycket ungdomligt utseende. Åtgärder för att upprätthålla åldersgränser vid försäljning och servering av alkohol uppgavs år 2004 ha satts in i 191 av Sveriges 290 kommuner. Ansvarsfull alkoholserving, som vi tidigare beskrivit i uppsatsen, rör också delvis skydd för unga genom att upprätthållande av åldersgränser är en central fråga i detta koncept. I 107 kommuner uppgavs utbildning i ansvarsfull alkoholserving ha genomförts år 2004. Förutom butiksägaren och tillståndshavaren som har ansvar för verksamheten har kassapersonalen och den som lämnar ut alkoholdrycker ett personligt straffansvar och skall förvissa sig om att köparen har fyllt 18 år. Det är väsentligt att detta personliga ansvar prövas av allmänna domstolar (Anufrijeff/Röhr/Lagerqvist, 2006).

Frågan är om det fortfarande råder politisk koncensus kring att höja åldern för att få bli serverad alkohol på krogen. Trots att vi inte uppfattat att alkoholfrågan har haft någon framträdande plats i debatten under 2008 fann vi att åldersgränsen för att servera och sälja alkohol till unga är en omstridd fråga. Vi påstår detta med anledning av att det under hösten 2008 lämnats in flera nya motioner till riksdagen i ämnet, vi finner det intressant att det bland motionerna framkommer två motsägelsefulla diskurser. I följande två citat utläser vi det vi tolkar som en önskan om liberalisering: *”Även åldersgränsen för inköp av alkohol bör harmoniseras. Som artonåring i Sverige kan du styra Sverige, försvara ditt land i krig och gifta dig med den du älskar, men du kan inte köpa champagne till bröllopet. Artonårsdagen skall vara den dagen då unga människor blir vuxna och även får ansvaret att kunna köpa alkohol i butik samt ta med sig alkohol från utlandsresor”* (Motion 2008/09:So537).

”Det saknar all logik att trots att myndighetsåldern är 18 år så har en ung person inte rätt att köpa alkohol på Systembolaget AB förrän vid 20 års ålder. Däremot tillåts denna 18-åring att köpa alkohol på krogen. Det medför att unga människor har svårt att ta lagstiftningen på allvar”. (Motion 2008/09:So288) En annan, samtida, motion kräver det motsatta; *”Åldersgränsen för inköp av folköl i detaljhandeln bör höjas från 18 till 20 år”* (Motion 2008/09:So561).

Vår tolkning är, trots dessa motioner, att alkoholfrågan inte är prioriterad på den politiska dagordningen idag. Vi anser oss också kunna påstå att nykterhetsrörelsen för en tämligen tyst och undanskymd tillvaro i Sverige idag mot att tidigare ha varit en

stark politisk kraft. Folkrörelserna (arbetar-, väckelse- och nykterhetsrörelserna) samverkade under början av 1900-talet för att välja in nykterhetsvänner till politiska poster (Abrahamsson, 1999). Vi påminner oss om de mycket jämna siffrorna vid folkomröstningen om eventuellt totalförbud för alkohol som genomfördes i Sverige 1922 då nästan hälften av landets röstberättigade röstade för ett totalförbud. En möjlig förklaring på att frågan inte debatteras tror vi kan vara att nykterhetsivrare anses som gammaldags och bakåtsträvande. Att föreslå hårdare regler för alkoholpolitiken förefaller inte vara en fråga att attrahera väljare med, framförallt torde den avskräcka många förstagångsväljare som är den grupp som skulle påverkas mest av en höjd åldersgräns för servering på krogen. En annan aspekt är den alltmer manifesterade individualiseringen som genomsyrar även alkoholfrågan, det är individen som skall ta ansvar för och bedöma riskerna för sina val. Det är upp till var och en att sköta sin hälsa och klarar hon inte det får hon skylla sig själv. Detta har krympt utrymmet och legitimiteten för politisk styrning och statliga beslut. Tidigare vilade ansvaret för alkoholkontrollen på välfärdsstaten men det är nu upp till varje individ att utöva kontroll över sin alkoholkonsumtion (Abrahamsson, 1999).

Diskurs 2

Serveringstillstånd- dricka på krogen

Som vi tidigare nämnt har alkoholvanorna och dryckesmönstren förändrats i Sverige. Störst förändring kanske kan uttydas för kvinnors drickande där det nu ses legitimt att kvinnor roar sig på krogen och att de dricker alkohol. Krogarna utgör mötesplatser för människor och det ses idag som helt okej att gå ut och ta ett glas tillsammans utan att äta mat (Abrahamsson, 1999).

Tillgängligheten till alkohol har också ökat mycket kraftigt i Sverige under senare år. Detta gäller såväl den alkohol som säljs i de lagliga kanalerna så som systembolaget, krogar, lokala festivaler och arrangemang samt ölförsäljningen på bensinmackar och i affärer. Ökningen gäller även för den illegala alkoholförsäljningen, hembränt och privatimporterad. Det finns två orsaker till den stegrade tillgängligheten; den första är att antalet systembutiker har ökat de senaste decennierna. De generösare öppettiderna för butikerna ökar också tillgängligheten på alkohol. Den andra, som intresserar oss mest inom ramen för denna uppsats, är den mycket kraftiga ökningen av antalet restauranger på senare år samt att kommunerna beviljat dessa allt generösare serveringstider. De stadigvarande serveringstillstånden till allmänheten har ökat i Sverige från cirka 6 400 till 10 300 mellan 1992 och 2004. Till detta kommer årligen ungefär 2500 tillfälliga tillstånd som kommunerna meddelar i samband med till exempel konserter och festivaler. Under 2004 meddelades cirka 2 700 tillfälliga serveringstillstånd till allmänheten och cirka 6 300 till slutna sällskap (Bentzer, 2006). När antalet restauranger ökar påverkas även vårt förhållningssätt och våra attityder till alkoholen. För framförallt unga har det blivit allt vanligare att umgås på krogen. Avigsidan med dessa nya vanor är att med den ökade alkoholkonsumtionen på krogar och restauranger ökar även antalet storkonsumenter. De ungdomar som ofta besöker krogen utpekade som en särskilt utsatt riskgrupp (Lindewald, 2006). Många människor ser alkohol som en ingrediens i livet som de inte vill avstå ifrån och de allra flesta klarar också av att hantera alkohol. Det finns dock krafter som oroar sig för ökningen av serveringstillstånd. MHF-Ungdom (Motorförarnas helnykterhetsförbunds ungdomsorganisation) var remissinstans inför Alkohollagen 1994:1738. I sitt remissvar anser de å ena sidan att det är positivt med

ökningen av festivaler och folkfester men anser det å andra sidan "*olyckligt att dessa så starkt kommit att förknippas med en friare tillgång till alkohol*". MHF-Ungdom frågar efter en attitydförändring så att inte "*alla folknöjen kräver "öltält" för att bli så festliga som de borde vara*". MHF-Ungdom påtalar vidare en fara för att fler serveringstillstånd leder till en ökning av gatuvåld och rattfylleri. Det råder som vi ser två olika diskurser för drickandet på krogen; en falang hävdar att det uppstår ett gruppsyck vid krogbesök som leder till konsumtionsökning. Mot denna teori står en annan som hävdar att risken för överkonsumtion och alkoholrelaterade skador tvärtom minskar i restaurangmiljöer då insynen och den sociala kontrollen är större än om människor dricker hemma.

En primär regel som uttrycks i den litteratur vi studerat är att det är samhället och inte marknaden som skall bedöma behovet av en alkoholservering. Alkoholpolitiska-kommissionen (APK) ansåg att det är svårt att utforma en alkoholpolitik som både betänker det svenska kulturmönstret kring drickandet samtidigt som den innehåller en medvetenhet om alkoholens avigsidor i fråga om sociala, mänskliga, medicinska och ekonomiska aspekter. Alkohollagen är utformad efter ett skyddsintresse och APK ansåg att omsorgen om svaga grupper måste få ett starkt genomslag i lagstiftningen. De framhöll att olägenheter från alkoholserveringen på krogen måste motverkas och alkoholfria umgängesseder måste implementeras, särskilt ibland yngre. Här anser kommissionen, APK, att lagstiftning och information skall samverka för att uppnå målet. Vi anser att Alkoholpolitiskakommissionens dilemma går att utläsa av följande citat: "*Det vore emellertid önskvärt om synen på restaurangnäringen också präglades av de positiva värden som restaurangen erbjuder. Alkoholpolitiken bör ha som utgångspunkt att det är värdefullt att det finns restauranger där människor kan samlas och äta, dricka och umgås både i vardag och fest, och att alkoholpolitiken inte skall utgöra ett hinder för detta*". Att det är svårt att beakta såväl skyddsintresset som marknads intresse stöds av vad vi sett i vår studie och vi vågar dessutom påstå att utökningen av serveringstillstånd kan tolkas som att näringslivet, marknaden, får gå före socialpolitiken. Detta framgår tydligt i rapporten Koll på krogen? – kommunala alkoholhandläggares arbetssituation (Eriksson & Fondèn, 2006), som vi redogjort resultatet för i under rubriken tidigare forskning. I rapporten påtalar alkoholhandläggare att det inte är ovanligt att näringspolitiska intressen får gå före alkoholpolitiska intressen. Målet med alkoholpolitiken är att hålla nere konsumtionen och detta gäller även för serveringspolitiken. Kommunerna ges möjlighet att avslå ansökningar om serveringstillstånd för att förhindra alkoholservering i särskilt känsliga områden. Vi har funnit exempel, då vi läst domar rörande överklagande av avslag på serveringstillstånds ansökningar, där skäl angetts som att det finns en idrottshall i anslutning till serveringsstället. Andra skäl kan vara närheten till ungdomsgårdar, trafikleder, idrottsplatser eller i områden med känd missbruksproblematik. Lindewald (2006) förklarar detta med att en hög berusningsgrad samt att många alkoholpåverkade människor samlas på en och samma plats ökar risken för våld. När många serveringstillstånd beviljats i ett område ökar denna risk. Området där studie ett, provköpsstudien, genomfördes är ett krogätt område i evenemangsstaden Göteborg. Som vi sagt tidigare finns det i centrala Göteborg 437 krogar med serveringstillstånd, serveringsställena skall konkurrera på rättvisa villkor. Erfarenheter visar att man i restauranger som befinner sig i ett hårt konkurrensläge kan bli mindre noggrann med att följa gällande regler. Problem med nykterhet och ordning, servering till underåriga och ekonomisk misskötsamhet kan

följa i spåren. Vi har inget fog för att detta är förklaringen till att ungdomarna som utförde provköpen, studie ett, fick handla öl utan att visa legitimation i 97 % av inköpsförsöken men vi anser att konkurrensen kan vara en tänkbar förklaring. Under hela 1900-talet har Sverige via den förda alkoholpolitiken strävat efter att begränsa marknadskrafternas utrymme. Den förda politiken har motiverats med en övertygelse om att konkurrens och privata vinstintressen leder till en aktiv marknadsföring och en aktiv försäljning och vilket i sin tur leder till ökad konsumtion. Desto fler marknadskrafter som får ett intresse av ökad alkoholförsäljning, desto mer kommer öl och sprit att hävda sig i konkurrensen om konsumenternas pengar. När det gäller en sektor som samhället inte vill skall växa, är marknadsmekanismer som konkurrens och vinstintresse inte särskilt lämpliga (proposition 1994/95:89).

I lagförarbetena tas risken för intresse- och normkollisionen som kan uppstå mellan å ena sidan folkhälsan och å andra sidan näringsfriheten upp, det är enligt vår bedömning anmärkningsvärt att det anges att skyddet för människors hälsa bör ta över. En reflektion från vår sida är att det vore intressant att se om antalet beviljade serveringstillstånd skulle ha varit annorlunda om det istället angetts att skyddet för människors hälsa skall väga tyngst.

Diskurs 3

Ansvarsfull alkoholservering- tillsyn

En annan diskurs som vi uttolkar är att alkoholservering skall omgärdas med stränga restriktioner då servering av alkoholdrycker ses som en mycket ansvarsfull uppgift. Verktuget för att skapa ordning och nykterhet samt för att se till att ungdomar under 18 år inte kommer åt att dricka alkoholdrycker finns redan idag i alkohollagen. I lagförarbetena, Proposition 1994/95:89 Förslag till alkohollag, framgår att lagstiftaren har förutsatt att kommunerna gör en synnerligen noggrann prövning av den som söker tillstånd, något vi redogjort för tidigare i denna studie. Det krävs som regel starkare skäl för att återkalla ett tillstånd än för att avslå en ansökan om detsamma. Statens folkhälsoinstitut (Policy för prevention, 2007) anser att serveringstillstånd endast borde lämnas till krogar där personal och serveringsansvariga genomgått utbildning i ansvarsfull alkoholservering. Detta kan anses vara en policy som är verksam, men krav finns redan idag om kunskap om lagen för att beviljas tillstånd. Som den skyddslagstiftning som Alkohollagen är finns det inga valmöjligheter för kommunerna om de vill följa den eller ej, de får inte välja att blunda för indikationer om att lagen för servering inte efterlevs. I regeringens alkoholhandlingsplan (prop.2005/06:30) påtalas att kommunernas tillsyn måste skärpas. Att komma tillrätta med olägenheter på serveringsställen skall således ha en mycket hög prioritet. Detta understryks också av att vissa överträdelser är förenade med personligt straffansvar för serveringspersonalen. Hur skall vi då kunna förklara resultatet från studie ett och studie två? Trots att det finns en tydlig reglering i lagen om krav på kunskap om alkohollagen innan tillstånd utges samt lagstadgade restriktioner i samma lag om påföljder i de fall lagen inte följs kontrolleras inte åldern vid ölinköp.

En tänkbar förklaring kan finnas i diskursen om att det skulle uppfattas som kränkande att begära legitimation av de kroggäster som beställer alkohol och som kan antas inte ha fyllt 18 år. Ett problem som framkommit vid tillsyner är även att

personer som skall ålderskontrolleras uppger att de inte har legitimation med sig. I flera andra sammanhang anses det naturligt att personer avkrävs legitimation för att styrka sin ålder, exempelvis vid köp på Systembolaget AB. Enligt Alkohollagen 3 Kap 8 §, som omfattar såväl försäljning som servering av alkohol, fastslås att: "*Den som lämnar ut alkoholdrycker skall förvissa sig om att mottagaren har uppnått den ålder som anges i första stycket*". Ålderskontroll skall således vara lika självklart på krogen som på systembolaget och inte anses vara större intrång i den personliga integriteten om denna regel används vid restaurangbesök.

En annan tänkbar förklaring kan finnas i att kommunen inte har resurser att utföra tillräckligt många tillsyner för att krogägarna skall känna sig rädda för att bli utsatta för kontroll. Om tillsynen sker sällan kanske risken att "åka dit" betraktas som så liten att det är värt att chansa och inte vara så nogräknad vid ålderskontrollen. Bentzer (2006) påpekar vikten av att kommunerna gör upp planer för tillsynen och att den tillsyn som utförs är effektiv. Enligt alkohollagen skall kommunen också återkalla serveringstillstånd bland annat om det inte endast tillfälligt uppkommer olägenheter i fråga om ordning och nykterhet, eller om tillståndshavaren inte följer bestämmelser om exempelvis åldersgräns för servering. Som framkommer av alkoholkontrollanternas utsagor, i rapporten Koll på krogen från 2006? får tillsynsarbetet ofta stå tillbaka. Lindewald (2006) anser att tillsyn inte räcker för att komma ifrån problemet med att unga serveras alkohol på krogarna. Han anser att kontroller och sanktioner bara når effekt om de samtidigt kombineras med att restaurangpersonalen får utbildning. Det krävs, enligt författaren, kunskaper om alkohol för att neka underåriga att köpa alkohol. Det räcker alltså inte med det ena eller det andra, utbildning måste kombineras med en tydlig restaurangpolicy (Lindewald, 2006). Polisen i Umeå svarade på Kommissionens (APK) förarbete till lagen och ansåg att APK hade en allt för stor tilltro till kommuner och statliga myndigheters förmåga att genomföra en effektiv tillsyn. Umeå polisen anförde att dessa myndigheter har för små resurser för att utöva tillsynen. Förbättringar kan sålunda åstadkommas genom en mer aktiv tillsyn. Men det behövs också en aktivering beträffande användandet av de administrativa åtgärdsbestämmelserna och straffsanktionsbestämmelserna i alkohollagens tionde kapitel. Bara genom provköp kan efterlevnaden av bestämmelserna om åldersgränser kontrolleras.

Diskurs 4

Omvärden-EU-Ekonomi.

Inför Sveriges EU inträde 1995 tillkallades en alkoholpolitisk kommission som fick till uppgift att utvärdera den alkoholpolitik som förts i Sverige, samt att presentera en strategi inför framtiden som anpassats för EU medlemskapet. Direktivet som kommissionen fick var att befästa de rådande målen för svensk alkoholpolitiken även efter ett medlemskap. Trots att alkoholpolitiken inte skall utgöra en gemensam fråga inom EU har vi funnit att många frågor med anknytning till alkoholpolitik ändå diskuteras där. Det är upp till varje enskilt medlemsland att fatta beslut om och inriktning för den alkoholpolitik de vill driva. Värt att notera är, enligt oss, att samtliga stater inom EU anslutit sig till Världshälsoorganisationens (WHO) hälsoprojekt "Hälsa för alla år 2000" där alkoholfrågan avhandlas. Ministerrådet har utfärdat rekommendationer om att länderna skall beakta det WHO föreslår kring regler för handel med alkoholdrycker. I hälsoprojektet anges ett tydligt mål om att

alkoholkonsumtionen skulle ha sänkts med minst 25 % fram till år 2000 från den nivå som rådde 1980. Sverige har, som vi tidigare redovisat, ökat alkoholkonsumtionen under denna period.

Vi anser att medlemskapet, trots allt, påverkat alkoholpolitiken då Sverige fått avstå vissa alkoholpolitiska styrmedel då de inte godkänts av det handelspolitiska regelsystem som stadgats av EU.

Den alkoholpolitiska kommissionen påvisade att den integrationsprocess som pågår i Europa och det framtida utökade kulturella och sociala utbytet som svenskar är en del av kommer att kräva en kraftfull mobilisering för att begränsa alkoholkonsumtionen och motverka alkoholskadorna. EG-rätten har inte ifrågasatt målsättningen i den svenska alkoholpolitiska målsättningen, en minskning av totalkonsumtionen för att förebygga medicinska och sociala alkoholskador. Däremot ifrågasätter EG-rätten de diskriminerande effekter den förda politiken kan få vad gäller handel och konkurrens.

Vi kan se att EU-medlemskapet har påverkat två av de grundelement som svensk alkoholpolitik byggts på; begränsad tillgång och höga priser. I och med att införselkvoterna av alkoholdrycker har ändrats och svenska medborgare får medföra större mängder alkohol än tidigare har påverkat monopolet som Systembolaget AB utgör. Staten har svårare att styra och kontrollera alkoholkonsumtionen då omvärldsfaktorer som införselkvoter, tillåtande av alkoholreklam och priskonkurrens som EU-medlemskapet inneburit. Anledningen till att privatimporten har ökat beror med största sannolikhet på att prisnivån på alkohol är lägre i många andra länder än i Sverige där det medvetet förts en prispolitik för att hålla nere konsumtionen.

På den EU-politiska nivån faller frågor om alkohol inom jordbrukspolitiska sektorn vilket vi anser innebär att den sociala dimensionen blir sekundär. EU-medlemskapet har även öppnat för att andra dryckesmönster och kulturer fått fäste i Sverige.

Vi har nu presenterat de diskurser vi funnit och ämnar nu försöka presentera svaret på vår tredje frågeställning: Vilka diskurser hittar vi som kan förklara och få oss att förstå de resultat vi fått fram i studie ett och studie två? Som vi tidigare presenterat under kapitel 4, Teoretiska perspektiv, skall rättssociologin fokusera på hur lagar genomdrivits och hur lagstiftningen implementerats i vardagen. Med andra ord; har alkohollagen den effekt och verkan som den var tänkt att få? Mathiesen (2005) påtalar att lagarna inte automatiskt kan upphäva de missförhållanden som råder. Rättssociologiska analyser vill, som vi tidigare sagt, kasta ljus på de konflikter som finns i samhället som försvårar för att lagstiftningens avsikter skall uppnås. I uppsatsen har vi funnit att såväl ekonomiska, sociala, politiska samt juridiska normer och värderingar går att uttolka från det material vi tagit del av. Ambitionen från författarna har varit att presentera detta i de fyra diskurserna ovan.

Med de resultat som vi påträffat under arbetet med denna uppsats vill vi påstå att det skett en liberalisering i synen på och förhållandet till alkohol i Sverige. Skyddet för ungdomar finns kvar genom lagstiftningen och de styrdokument som upprättats på riksnivå men efter vad vi ser av provköpsstudien är värdet för unga dåligt ute på krogarna. Trots att det rådde en politisk enighet för begränsningar i tillgänglighet och

för en sträng ålderskontroll vid alkoholserving vid tiden för lagens instiftande ser vi idag tecken på att detta luckras upp. Detta vågar vi påstå då politiker är alltmer generösa i antalet tillstånd som beviljas samt att resurserna, enligt alkoholhandläggarna, inte räcker till för att utföra tillsyn. Göteborg lanseras som "Evenemangsstaden" i konkurrensen om turister och vi ser ett brett utbud av restauranger och krogar som en del i detta koncept. Fler krogar innebär också arbetstillfällen som i sin tur genererar skatteintäkter till kommunen. När antalet serveringsställen ökar sker det även en konkurrens mellan krogarna om gästerna. Detta gör att krögarna kanske måste låta ekonomiska hänsyn gå i första hand. En konsekvens av detta kan då bli att serveringspersonalen blir mindre noggranna med att kontrollera att gästerna uppnått rätta åldern för alkoholserving. Med utgångspunkt av det begränsade antalet domar som berör alkoholserving till unga utgår vi från att risken för att fällas för brott mot alkohollagen bedöms som liten. Detta framkommer även av att rapporten Koll på krogen? (2006) där alkoholhandläggarna säger att huvudparten av deras arbetstid läggs på att behandla ansökningar om serveringstillstånd och att tillsynen på grund av detta fått stå tillbaka.

Alkoholhandläggarna i samma rapport uppger att det finns ett problem med att få politiker att förstå vikten av att låta alkohollagens regler gå före näringspolitiska hänsyn. Vi ser inte att alkoholpolitiken drivs som politisk fråga idag, en tänkbar förklaring som vi har är att få eller inget politiskt parti vill förknippas med en restriktiv alkoholpolitik. På en nivå har politikerna agerat i och med den lagstiftning som finns men då alkoholvanorna och attityder förändras anser vi att frågan ånyo måste aktualiseras. Som Mathiesen (2005) säger kommer rättsnormerna att förändras för att följa de normer som föreligger i samhället och vad gäller lagstiftningen kring alkohol ser vi att värderingarna i samhället och lagens intentioner följer varandra dåligt. En krock gentemot den svenska alkoholpolitiken har uppstått i och med EU inträdet. Eftersom EU har som sitt primära mål att riva hindren för handel mellan medlemsstaterna uppstår problem när dessa lagar skall införlivas med Sveriges socialpolitiska och folhälsoinriktade alkoholpolitiska mål. Tyvärr tycker vi oss se att marknadskrafterna vunnit striden gentemot skyddet för svaga grupper, i det här fallet ungdomarna.

9. Sammanfattande diskussion

Vår uppsats avser att titta på alkoholserving och specifikt på unga och alkoholserving. Studie ett är en provköpsstudie som handlar om att mäta i vilken grad serveringspersonal tar legitimation från ungdomar vid alkoholserving. I Studie två går domar igenom för att utläsa om lagstiftningens intentioner kan utläsas i domslut. Studie tre är vår intention att förklara våra resultat och förstå detta i ett rättssociologiskt perspektiv. För att studera efterlevnaden av gällande lagstiftning och rättstillämpningen anser vi att rättssociologin varit användbar. Det har varit främst i lagförarbetena och annan litteratur och skrifter vi studerat som det framträtt att andra faktorer än det rent juridiska påverkar. Vad det gäller rättens bedömningar i de domar vi fann kan vi inte påvisa att de styrts av annat än gällande lag. Genom att studera rättskällor utifrån den rättssociologiska teorin har vi funnit påverkansfaktorer som vi inte annars tror att vi skulle funnit, exempelvis hur socialpolitik ställs mot näringspolitik samt hur samhällets ansvar för folkhälsa och nykterhet lagts på individen. Vi anser vidare att de fylliga citat vi valt att redovisa möjliggör för läsaren att granska vår analys och ger dem utrymme till andra tolkningar än de vi gjort.

Resultatet av studie ett, att 97 % av serveringspersonalen inte gjorde legitimationskontroll innan de serverade öl till ungdomarna som deltog i testet, förvånade oss något. Trots att 15 restauranger föll bort då det inte gick att genomföra ett provköpstest för att ungdomarna blev stoppade i dörren då vakterna begärde legitimation, tycker vi att resultatet av provköpsstudien ger all anledning att fortsätta arbeta med dessa frågor. Det skulle vara intressant att göra om en provköpsstudie om ett tag för att se om resultatet av denna blir detsamma. I de två domar som fanns under undersökningsperioden år 2004 – år 2008 hade lagstiftningen genomslag. Vi ställer oss undrande till att vi fann så få domar. Utan att förenkla frågan och vara för ett enbart kontrollerande och straffande samhälle ter sig detta märkligt för oss. Givetvis tror vi att en gångbar väg är att arbeta upplysande och förebyggande med dessa frågor men om lagbrott beivras i så liten utsträckning blir det samtidigt en signal från samhället att det på något sätt accepteras. Vi tycker att våra resultat visar på behov att sätta in insatser för att lagstiftningen skall efterlevas. Vi förvånas dock av att påföljderna är relativt låga, att serveringstillståndsinnehavaren får en varning, även vid upprepade brott mot lagen. Att dömas till att lära sig Alkohollagen ser vi också som kraftlöst då detta redan är en av de lagstadgade förutsättningarna för att få tillstånd. Detta gör att vi funderar på om antalet serveringsställen på vissa orter kanske är större än behovet kräver. Detta gör då sannolikt att krögarna blir mindre nogräknade med ålderskontroll då deras intresse att få ekonomin att gå hop väger tyngre än att skydda ungdomar. Normerna har som sagt förändrats och det är idag vanligare att umgås på krogen även för ungdomar. Genom att dörrvakterna idag utför en ålderskontroll i entrén utestängs ungdomar från krog och musiklivet. Detta problem kunde undvikas om istället serveringspersonalen tog sitt ansvar och kontrollerade legitimation vid servering istället, liksom vad rådande lagstiftning säger. Om serveringspersonalen kan ställas till svars i högre utsträckning blir det sannolikt mer kännbara påföljder vilket vi tror skulle kunna bidra till en ökad motivation att följa lagen. Vilket vi i förlängningen anser skulle gynna ungdomar.

Resultaten kan förklaras och förstås genom att centrala Göteborg är lanserad som en evangemangsstad, är krogätt, att tillståndsärenden prioriteras framför tillsyn, ändrade dryckesmönster, EU medlemskapet och att frågan om restriktiv alkoholpolitik inte är en fråga som politiska partier vinner val på. Det kan också finnas andra förklaringar men dessa var de vi fann.

Det skulle vara intressant och angeläget att titta vidare på om hur krögare ser på risken att bli av med sitt tillstånd styr hur noga de följer lagen vad gäller ålderskontroll. Vilka instruktioner ger de till sin personal som har som uppgift att servera alkoholhaltiga drycker? En annan fråga är om kommunerna har tillräckliga resurser för att bedriva den tillsyn som behövs vad gäller den yttre kontrollen? Hur ser politikerna på alkohollagen och dess tillämpning? Det skulle också vara intressant att ta reda på om våra resultat är ett storstadsfenomen eller om samma resultat eller ett liknande framkommer i en landsortskommun.

Referenser

Litteraturförteckning:

Abrahamsson, Maria (1999): *Alkoholkontroll i brytningstid – ett kultursociologiskt perspektiv*. Institutionen för socialt arbete. Stockholms universitet.

Agerberg, Miki (2004): *Kidnappad hjärna: en bok om missbruk och beroende*. Lund: Studentlitteratur.

Andréasson, Sven (2007): *”Policy för prevention”* Statens folkhälsoinstitut. Stockholm

Anufrijeff-Röhr, Caijsa/ Lagerqvist, Jenny (2004): *Att stärka skyddet för ungdomar* Länsrapport 2005:46. Statens folkhälsoinstitut. Stockholm

Bell, Judith (2006): *Introduktion till forskningsmetodik*. Studentlitteratur. Lund.

Bentzer, Mikael (2006): *Tillsyn över alkohol i lokalsamhället*. Statens folkhälsoinstitutet. Stockholm

Bergman, Louise/Reis, Sara (2004): *Hur gammal är du? En studie av ungdomars möjligheter att bli serverade starköl på restauranger i Göteborg*. RUS-projektet. Göteborg.

Bergman, Louise (2003): *Ung på krogen- en studie om ungdomar runt 18 år och deras krogliv på ett antal restauranger i centrala Göteborg*. RUS-projektet. Göteborg

Billum, Susanne/Groth, Christian/Hammar, Eva (1995): *Alkohollagen en kommentar*. Fritzes Förlag AB. Stockholm

Börjesson, Mats (2003): *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Studentlitteratur. Lund

Eriksson, Antonia & Fondén, Charlotta (2006): *Koll på krogen? – kommunala alkoholhandläggares arbetssituation. SoRAD-forskningsrapport nr 31-2006*. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning. Stockholms universitet.

Gustavsson, Johanna (red) (2002): *Handbok Alkohollagen*. Statens folkhälsoinstitut. Stockholm

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997): *Forskningsmetodik Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur. Lund

Howarth, David (2007): *Diskurs*. Liber. Malmö

Hydén, Håkan (2002): *Rättsociologi som rättsvetenskap*. Studentlitteratur. Lund

Kvale. Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund

Larsson, Sam/Lilja, Johan/Mannheimer, Katarina (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Studentlitteratur. Lund

Lindewald, Birgitta (2006): Nr 5 i Statens folkhälsoinstituts metodskrifter för lokalt arbete mot alkohol och narkotika: *Ansvarsfull alkoholserving- en metod som förebygger alkoholrelaterade skador i restaurangmiljö*. Statens folkhälsoinstitut. Stockholm

Mathiesen, Thomas (2005): *Rätten i samhället -En introduktion till rättsociologin*. Studentlitteratur. Lund

Månsdotter, Anna/Rydberg, Malin/Wallin, E/Lindholm, Lars/Andréasson, Sven (2007):*Ansvarsfull alkoholserving i krogmiljö- kostnader, besparingar och hälsovinster*. Statens folkhälsoinstitut. Stockholm

Olsson, Orvar (2000): *Effekter av en restriktiv alkoholpolitik-forskning och fakta*. Orvar Olsson Kunskapsförlag. Sala

Informationsskrift:*Serveringstillstånd Information om bestämmelser för servering av spritdrycker, vin och starköl*. Information från Tillståndsenheten. Göteborg stad.

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002)

Internetkällor:

http://www.fhi.se/templates/Page_13590.aspx hämtat 2008-10-15

<http://www.regeringen.se/sb/d/9436/a/87336> hämtat 2008-11-16

http://www.fhi.se/shop/material_pdf/HandbokAlkohollagen_021217.pdf hämtat 2008-11-05

http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=1Kodning_av_brott_2008pdf&url=/dynamaster/file_archive/080314/ba9dfc76b06c146920d15db917c0ce22/1Kodning%255fav%255fbrott%255f2008.pdf hämtat 2008-11-05

http://www.fhi.se/upload/PDF/tillsyn/Domar6_%2020081013.pdf hämtat 2008-11-03

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1994:1738> Hämtat 2008-11-05

<http://zeteo.nj.se.ezproxy.ub.gu.se/pp/template.htm;jsessionid=851AFC881C97181B4A6B052AB4E78B03?view=main> hämtat 2008-11-05

<http://zeteo.nj.se.ezproxy.ub.gu.se/pp/template.htm;jsessionid=18B48E8F0507CD4BFA607F4A247FBEF2?view=main> hämtat 2008-11-05

<http://zeteo.nj.se.ezproxy.ub.gu.se/pp/template.htm;jsessionid=C7387D6CE66EC122E523ED157668D497?view=main>) hämtat 2008-11-06

Politiska förslag och propositioner

prop. 1976/77:108 Om alkoholpolitiken.

prop. 1994/95:89 Förslag till alkohollag.

prop. 2005/06:30 Nationella alkohol-och narkotika handlingsplaner.

Kommittédirektiv Dir. 2007:127 Översyn av alkohollagen

Motion 2008/09:So537 Slopät förmynderi inom alkoholpolitiken av Mats G Nilsson (m).

Motion 2008/09: So288 Åldersgräns vid inköp på Systembolaget av Lena Asplund (m).

Motion 2008/09:So561 Alkohol av Kent Härstedt m.fl. (s).

Samtal

Robert, Riksåklagarmyndigheten, 2008-10-23

Arletta Plunket, statistiksekreterare på BRÅ, 2008-10-23

Pernilla Gillvard, projektledare RUS-projektet, 2008-11-07

Carin Jahn, socialdepartementet, 2008-11-11

Sarita Blom, anställd på Tillståndsmyndigheten, 2008-12-01

PROTOKOLL

Datum

Grupp _____

Man Kvinna

Tid in _____

Restaurang _____

Fanns dörrvakt? ja nej

Fick du visa leg i dörren? ja nej

Var gjordes beställningen? Baren Vid bordet

Vem beställde du av? Man Kvinna

Fick du visa leg? ja nej

Fick du beställa? ja nej

Uppskatta antalet gäster i lokalen?

Fullt Medel Få

Uppskatta gästernas ålder?

Ung (18-25) Blandad Äldre (25+)

Kommentarer: _____

KOSTNAD

Inträde _____

Garderob _____

Öl kostnad _____